

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

ODMĚNA A TREST V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ
Reward and Sanction in Preschool Education

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

České Budějovice, 2009

Vedoucí práce:
Mgr. Eva Svobodová

Vypracovala:
Eva Hejdová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové, za podnětnou pomoc, čas a trpělivost, se kterou se mi při řešení tématu věnovala. Také bych ráda poděkovala svému manželovi za podporu a pomoc při grafickém zpracování práce.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích.....

ANOTACE

Zvolené téma bakalářské práce naznačuje ústřední problematiku, kterou se práce zabývá.

Teoretická část shrnuje oblast odměn a trestů se specifickým zaměřením do oblasti předškolního vzdělávání. Jedná se především o pohledy současného pedagogického přístupu v porovnání s teologickým a společenským názorem na uvedenou problematiku.

Praktická část mapuje oblast odměn a trestů tak, jak je ve společnosti akceptována a užívána. Výzkum, zaměřený do rodin věřících a ateistických, porovnává vlastní zkušenosti rodičů v oblasti odměn a trestů a jejich požadavky ve vztahu k vlastním dětem. Cílem práce je prokázat vliv rodinné filosofie a vlastních zkušeností, na užívání odměn a trestů ve výchově dětí.

Závěr práce shrnuje zjištěné skutečnosti a vyvrací navrženou hypotézu.

KLÍČOVÁ SLOVA

odměna, trest, autorita, láska, volná výchova, respekt

SUMMARY

The chosen theme of my graduate's thesis suggests the main questions the thesis deals with.

The theoretical part summarizes the rewards and punishments area with the specific focus in the field of preschool education. It concerns especially the views of the current educational approach in comparison to the theological and social opinion of the mentioned questions.

The practical part observes the rewards and punishments area as it is accepted and used by a society. The research focused on both types of families – the atheistic and the faithful ones compares parents experience in the area of rewards and punishments and their requirements (in relation) to their own children. The aim of this work is to demonstrate the influence of the family philosophy and the own experience in using the rewards and punishments in the education of children.

The conclusion of this thesis summarizes the found out facts and argues against the proposed hypothesis.

KEYWORDS

reward, punishment, authority, love, free education, respect

OBSAH

I.	ÚVOD.....	8
II.	TEORETICKÁ ČÁST	
1.	ODMĚNY A TRESTY VE VÝCHOVĚ V HISTORII.....	9
2.	DEFINICE A POJMY V SOUČASNOSTI.....	10
2.1	Co je to odměna.....	10
2.2	Co je to trest.....	12
2.3	Co je to autorita.....	14
2.4	Co je to láska.....	16
3.	ODMĚNA A TREST Z HLEDISKA PEDAGOGIKY.....	18
3.1	Odměna a trest na nejzákladnější fyziologické úrovni.....	18
3.2	Zásady pro užívání odměn a trestů (podle Matějčka).....	20
3.3	Hlavní funkce trestu.....	22
3.4	Odměny a tresty v rodinné praxi.....	23
3.4.1	Za co trestáme.....	23
3.4.2	Kdo a kdy smí trestat.....	28
3.4.3	Jak smí trestat.....	28
3.4.4	Důležité aspekty správné výchovy jakožto prevence přílišných trestů a odměn.....	32
4.	ODMĚNA A TREST Z HLEDISKA TEOLOGICKÉHO.....	37
4.1	Autorita bible.....	37
4.2	Autorita Kristova.....	38
5.	NOVÉ PŘÍSTUPY K ODMĚNÁM A TRESTŮM.....	39
5.1	Výchova bez trestů.....	39
5.2	Výchova bez odměn.....	41

III.	PRAKTICKÁ ČÁST	
6.	ODMĚNA A TREST ZE SPOLEČENSKÉHO HLEDISKA.....	44
6.1	Dotazník a jeho části.....	44
6.2	Vyhodnocení dotazníku.....	46
6.2.1	Respondenti vyrůstající v nevěřících rodinách.....	46
6.2.2	Respondenti vyrůstající ve věřících nepraktikujících rodinách.....	48
6.2.3	Respondenti vyrůstající ve věřících praktikujících rodinách.....	49
6.3	Co vyplývá z dotazníku.....	50
6.3.1	Vztahy mezi úplností a neúplností rodin.....	50
6.3.2	Vztah mezi hrozbou trestem a skutečným potrestáním.....	51
6.3.3	Vztah mezi slíbenou odměnou a skutečným odměněním.....	51
6.3.4	Porovnání jednotlivých skupin respondentů.....	52
6.3.5	Grafické znázornění.....	54
6.4	Shrnutí výsledků výzkumu.....	56
6.4.1	Vyhodnocení grafu odměn.....	56
6.4.2	Vyhodnocení grafu trestů.....	56
IV.	ZÁVĚR.....	57
V.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	58
	PŘÍLOHY.....	60

I. ÚVOD

Odměna a trest se ve výchově používají jako zcela běžný a regulérní způsob práce s dětmi. Každý z rodičů, vychovatelů či pedagogů připustí, že ne vždy je jejich účinnost prokazatelná, že ani způsoby užití nejsou stejné. Obsah práce by měl nabídnout zmapovanou problematiku odměn a trestů ve vzdělávání, jejich užívání, platnost, přípustnost a různorodost především z hlediska pedagogiky, dále také teologicko-náboženského postoje a společenskou reflexí. Cílem práce je postihnout vztahy mezi jednotlivými aspekty, které mohou ovlivňovat výběr a užívání těchto výchovných metod a potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že lidé vyrůstající ve věřících rodinách užívají trestů a odměn ve výchově a vzdělávání méně.

Teoretická část je souborem dostupných informací, způsobů pojetí a představ o uplatňování odměn a trestů ve vzdělávání. Hlavními zdroji práce jsou publikace prof. Matějčka, prof. Heluse, PhDr. Kopřivy a dalších.

V praktické části je k výzkumu použita metoda dotazníku, který obsahuje 28 otázek s možností odpovědi podle situace: ano – ne a formou vlastních vyjádření. Z 60 oslovených respondentů spolupracovalo 53. Informace získané výzkumem jsou zpracovány v tabulkovém a grafovém zápisu s percentuelním vyjádřením.

Příloha obsahuje jednotlivé odpovědi všech respondentů přepsané do tabulkového zápisu.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. ODMĚNY A TRESTY VE VÝCHOVĚ V HISTORII

Vývoj výchovných prostředků, jakými jsou odměna a trest, souvisí s vývojem pojetí dítěte v dějinách. Antický Řím přisuzoval otci dítěte absolutní právo nad jeho životem. Otec byl ten, kdo zvažoval život dítěte z hlediska užitečnosti a mohl rozhodnout o „odstranění bezcenného života“, které i sám vlastnoručně provedl.

Zákonnou povinnost vyživovat a šatit novorozence zavedl první křesťanský císař Konstantin a jeho nástupci. Ještě v ranném středověku bylo ale utracení dítěte rozšířeným hříchem, teprve později bylo odsuzováno jako zločin a trestáno upálením.

Vztah rodičů k dětem, coby majetku, umožňoval autoritativní všemoc nad dítětem, dítě bylo dlužníkem lásky a poslušnosti ke svým rodičům. Obecně platnou donucovací metodou při tehdejší výchově byla tělesný trest. Dítě, podle tehdejšího mínění, ze své přirozenosti inklinuje k přestupkům a ty se musí vymýtit trestáním. Sv. Jan Zlatoústý ve 4. století uznávaný za znalce dětských „náchylností“ doporučoval slyšitelné švihání řemenem, které v dítěti vyvolává strach, aniž by rány dopadaly na jeho tělo. Časté bití by bylo časem neúčinné, dítě by jím pohrdalo. Sv. Augustin také popisuje praxi tělesných trestů ve svém díle Vyznání, kdy se mu rodiče smáli, když si stěžoval, že je ve škole krutě bit.

Ani středověk nebyl k dětem laskavější. Opat Guilberto ve 12. století popisuje praktiky svého učitele latinské gramatiky, plné drezúry, bití, nadávek a posměšků. Anselm z Canterbury projevuje soucit s dětmi a zdůrazňoval, že děti musí zažít lásku, soucit, dobrou vůli a něžnost, jinak neuvěří v dobrotu svého rodiče, vychovatele ani učitele.

Kolem roku 1500 existují knihy věnující se péči o děti a jejich výchově, které píše především lékaři. Většina však se zabývá kojeneckým obdobím a správným výběrem kojné. Koncem 16. století naléhavě apeluje Jan Amos Komenský ve svém díle *Didaktika* na učitele, aby se podporovali vnitřní zájem dětí o poznávání, nikoli jenom krutě přemáhali jejich přirozenosti. Metoda tvrdých tělesných trestů přetrvává až do 17. století, které je charakteristické také tzv. citovou a postojovou distancí vůči dětem. Vyjadřování vroucího vztahu k dětem bylo považováno za nevkusné. Tehdy obecně platný výrok „*Kdo dítě miluje, metlu nešetří*“ nabádá vychovatele k neúprosnému

režimu a motivuje snahu vychovatelů tresty vymýtit špatnost jež je dítěti vlastní od přirozenosti. Celá řada dětských přirozených projevů byla tehdy považována za projevy zvířecí člověku nedůstojné (např. lezení po zemi, dumlání palce, dotýkání pohlaví, aj.).

18. století bylo poznamenáno módou kojných a odvážení dětí na venkov.

V 19. století německý lékař a pedagog Schreber vyzývá rodiče, aby „vypudili dítě z doupěte jeho dětství“ a poskytoval jim k tomu své velmi detailní rady a návody, jak vymanit dítě z lenosti, vzdoru, unuděnosti, zbabělosti, nekázně, atd. Pocitová složka dítěte byla také nelítostně lámána s cílem vytvořit v dítěti návyk bezpodmínečné poslušnosti, naprostého podřizování své vůle vůli rodičů a učitelů.

V 17. století také přichází poměrně silný pokus o obrat k dítěti Lockem, Rousseauem a Pestalozzim. Jejich postoj se dá charakterizovat ostrým odmítnutím povijanové praxe, která byla spíše mučením než péčí, dále důrazem na lidským přístupe a takt k dětem, hlavně osobní příklad vychovatele. Opravdovým obratem pak bylo ve 20. století vydání knihy Století dítěte E. Keyové, která se stala pedagogickou revolucí. Zdůraznila osobnost dítěte, respekt vývojových stádií, jeho individualitu, a především vyzdvihla plnohodnotnost dětství a jeho pozitivní kvality, které mají být středem výchovy a vzdělávání dítěte.

2. DEFINICE A POJMY V SOUČASNOSTI

2.1 Co je to odměna

„Jedna z forem pozitivního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Záměrně navozený následek toho, že žák dobře splnil uložené požadavky nebo něco dobře vykonal z vlastní iniciativy. Odměna má přinejmenším dvě funkce: informační (konstatování správnosti chování, postupu, výsledku) a motivační (navozuje u žáka prožitek úspěchu, radosti, chuti do další práce, zvyšuje pravděpodobnost, že žák se pokusí tuto činnost zopakovat). Žák v odměně vidí ještě třetí funkci (vyjádření pozitivního osobního vztahu učitele či rodiče k sobě, projev osobní důvěry, vyjádření perspektivnosti vztahu). Odměna může mít řadu podob (pohlazení, souhlas, pochvala, využití a rozvíjení žákovy myšlenky v hodině, dávání ostatním za vzor, poskytnutí volnosti k samostatné volbě další činnosti, písemné ocenění, předání daru či peněžní částky, atd.). Častým používáním odměn u téhož žáka jejich motivační náboj klesá.“

(Průcha a kol.; 2001, str. 145)

Odměna je: „Obdarování za určitý čin. Při učení zvířat a lidí se uplatňuje jako povzbuzení a posílení motivace. Odměna je účinnější a méně nebezpečná než trest, vytváří pocit uspokojení, podněcuje a zvyšuje výkonnost jedince nebo skupiny. Přesto jsou mnozí vychovatelé vůči ní nedůvěřiví; obávají se pokřivení osobnosti dětí jejich odměňováním. Taková úzkost je však zbytečná, protože je iluzorní domnívat se, že jakékoli učení se může uskutečnit bez odměn, které upevňují a utvrzují počáteční motivaci.“

(Sillamy; 1998, str. 137)

„ Za SZ výrazy pro „odměnu“ se skrývá 13 hebrejských kořenů ... všechny mají významy placení, najmutí nebo mzdy. V některých případech znamená odměna plat za poctivě odvedenou práci, jindy nečestný zisk, např. úplatek. Význam každé odměny závisí na charakteru toho, kdo ji uděluje. Boží odměny, kterými se bibliční pisatelé nejvíce zabývají, jsou jak požehnáním, tak trestem a představují projev jeho spravedlnosti, tj. jeho samého. „

(Douglas a kol.;1996, str. 691)

„Odměna... onen příjemný, povznášející pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle podrželi a který bychom si rádi znovu zopakovali.“

(Matějček, Po dobrém nebo po zlém, 1994, str. 26)

„Odměnu pro dítě nepředstavuje pouze slovní pochvala, ale i bezeslovný úsměv, pohlazení, zájem o příslušnou aktivitu. Za odměnu lze dát dítěti peníze či jiný hmotný statek, ale i společnou činnost, zážitek. U dětí může představovat odměnu i dobré jídlo. Význam může mít pochvala před skupinou vrstevníků, u dospívajících je však třeba k této formě pochvaly přistupovat opatrně, aby se nezměnila v opak. Všeobecně je dobré mít bohatý repertoár odměn, abychom je mohli střídat, abychom vždy znovu a znovu překvapili. S výjimkou hodně malých dětí není vhodné pochvalu příliš přehánět, nadsazovat, dramatizovat.“

(Mertin; 2004, str. 71)

„Význam slova odměna se v jednotlivých situacích značně liší. Když hovoříme o rizicích odměn, máme na mysli odměny ve významu „uplácení“ – aby někdo udělal to, co chceme my. Nejpodstatnější charakteristikou odměny je nerovnocenný vztah dvou lidí. ... Odměna může být slíbená předem za vykonání nějaké jasně vymezené činnosti anebo

může následovat neočekávaně v situaci, kdy druhý něco udělá „sám od sebe“. V obou případech s cílem, aby se žádoucí chování opakovalo. Například: Tady máš deset korun za to, žes mi vyžehlila to prádlo. – Dítě v budoucnu své chování sice zopakuje, ale bude již očekávat další desetikorunu. Pokud ji nedostane, jeho ochota k dobrovolnému žehlení naopak poklesne, pokud nezmizí zcela“.

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 157)

Z uvedených definic vyplývá, že pod pojmem odměna si tedy lze představit jakýkoli skutek, který okamžitě vyvolává v člověku pozitivní citové emoce, jako je radost, pocit štěstí, blaha, aj., a který uspokojuje a podporuje jeho sebevědomí a sebeúctu. Odměna by měla současně u odměňovaného zapadat do jeho vlastní představy o spravedlnosti, aby mohla vyvolat touhu a potřebu pokračovat v činnosti, za kterou byl odměněn a v tom tkví její nebezpečí, protože je motivačním prvkem pro činnosti, kterou by jinak odměňovaný pravděpodobně nevykonával. Při použití termínu spravedlivá odměna, který je také často užíván, je spravedlnost garancí a jistotou k získání odměny, v tomto případě by byl výstižnější spíše výraz mzda, jako oboustranně chtěná smlouva. Jindy se pod termínem spravedlivá odměna může skrývat negativní, ale spravedlivé zadostiučinění, odplata a v tomto pojetí se již odměna blíží trestu.

2.2 Co je to trest

„Jedna z forem negativního motivačního působení na žáka ve škole i doma. Jde o záměrně navozený následek toho, že žák špatně splnil nebo nesplnil uložené požadavky. Trest má přinejmenším dvě funkce: informační (konstatování nesprávnosti chování, postupu, výsledku) a motivační (navozuje u žáka motivační konflikt, prožitek neúspěchu, frustrace). Žák někdy v trestu vidí ještě třetí funkci (vyjádření negativního osobního vztahu učitele či rodiče k sobě, projev osobní nedůvěry, vyjádření neperspektivnosti vztahu). Má-li být trest účinný, měl by: být adekvátní nevhodnosti chování, mít přesně stanovená kritéria, za co bude uložen, mít adekvátní formu (trest fyzický, psychický, trest prací, zákaz), domýšlet možné reakce žáka na potrestání.“

(Průcha a kol.; 2001, str. 25)

„Potrestání za nepatřičné chování. Problém trestů je delikátní oblast výchovy. Vychovatelé by se měli vyhýbat traumatizujícím sankcím: těm, které devalorizují (veřejné ponížení) nebo vyvolávají úzkost (temná místnost). Trest se má volit podle každého jednotlivého případu, má být spravedlivý, okamžitý a uplatňován bez vášně jako nutný důsledek činu, za který je dítě odpovědné. Konečně je třeba vědět, že někteří jedinci nevědomě tresty vyhledávají, buď v důsledku pocitu provinilosti, nebo v touze upoutat na sebe pozornost. Osmiletý chlapec normální inteligence, sirotek bez otce i matky, se ve třídě pravidelně znečišťoval do kalhot: vyjadřoval tak svoji hostilitu vůči učiteli a svým pěstounům, stával se pro tu chvíli ústřední osobou školy a získával uspokojení z ran, které dostával a které pro něho měly větší cenu než lhostejnost. Léčení tohoto chlapce spočívalo v odstranění trestů a v jejich nahrazení trvale laskavým chováním osob v jeho okolí.“

(Sillamy; 1998, str. 221)

Trest se v teologii vnímá specificky ve spojitosti se hříchem: *„Každý hřích má přirozeně své následky. Ty mohou být vnitřní nebo vnější, protože vyplývají z povahy příslušného zavinění a do jisté míry se rozšiřují do celé tělesné a duševní skutečnosti člověka. Tato skutečnost, ovlivněná vinou jako rozporem vůči Bohem ustanovenému řádu, vystavuje člověka nutně i reakcím jeho správně zaměřeného okolí (v širokém smyslu slova), jež ve své konkrétní podobě zůstává závislé na svobodných dispozicích Božích. Jelikož Boží stvoření (člověk a svět) svou přirozeností nezbytně vyjadřují a zjevují Boží vůli a nezbytně ji zachovávají i tam, kde je tato přirozenost poznamenána vinou, nemusíme si vůbec představovat, jako by (obdobně jako světská vrchnost) musil Bůh vinu člověka trestat jen tresty speciálně sloužícími pouze trestu samotnému. Konkrétní, Bohem utvářená skutečnost, na kterou (tj. na ni samotnou i na skutečnost jako celek) člověk naráží jako na úskalí – to je trest za vinu.“*

(Rahner a kol.; 1996, str. 367)

„Trest zajisté není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se chtěli rozhodně pro příště vyhnout.“

(Matějček; Po dobrém nebo po zlém. 1994, str. 26)

„Své místo v životě i při výchově má však i kritika a trest. Snad ještě víc, než v případě odměn platí, že škála našeho nesouhlasu s dítětem by měla být velmi široká. Nejbohatší repertoár by měl být v oblasti jemných nebo náznakových trestů. K tomu je vhodná mluvě těla a řeč.... . Specifický problém představují tělesné tresty. Někteří rodiče mají na všechny prohřešky jen dva způsoby reagování – křičí na dítě a bijí je. Zatímco dříve představoval výprask legitimní výchovný nástroj, dnes je všeobecně odsuzován. Přesto je stále spousta dětí bita, ponižována či dokonce týrána.... Systematickými nářezy se snižuje pravděpodobnost, že z dítěte vychovají psychicky zdravého, jemného, citlivého, pozorného, sebevědomého, vlídného a chápajícího člověka.“

(Mertin; 2004, str. 72)

„Trest jako újma záměrně způsobená člověkem v mocenské pozici druhému člověku jako odplata za jeho nesprávné chování...“

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 156)

Dá se tedy shrnout, že trest je úmyslně a záměrně navozený negativní prožitek, který používá vychovatel z moci své autority ve chvíli, kdy vychovávaný pochybí, nesprávně postupuje nebo nezíská očekávaný výsledek. Cílem trestu je zamezit opětovnému nesprávnému postupu či chybě a docílit pozitivních výsledků při výchově. Neméně důležitý je způsob a míra trestu, jeho účinek a okolnosti jeho uplatňování. Za trest mnohdy bývá považován přirozený následek či nutný důsledek jednání, přinášející negativní emoce a zpětné vazby. Pojem trest je často také spojován s pojmem autorita.

2.3 Co je to autorita

„Legitimní moc. Moc uplatňovaná v souladu s hodnotami těch, kdo jsou ovládáni, jim přijatelnou formou, který si získala jejich souhlas. Rozlišuje se autorita tradiční (formální), založená na postavení nositele autority v hierarchii nebo na jeho příslušnosti k určité sociální skupině, bez ohledu na jeho osobní kvality; a autorita neformální (vyplývá ze svobodného uznání převahy v některé významné oblasti a pozitivního hodnocení jejího nositele) – ta může být dále autoritou racionální, kterou jedinec získal, protože vzhledem ke svým znalostem nebo jiným odborným předpokladům je pro určitou funkci logicky nejlepším kandidátem, nebo autoritou

charismatickou, danou zvláštními povahovými rysy jejího nositele. Přijetí autority významným způsobem zefektivňuje práci skupiny. Podle výzkumů (neformální) autoritu učitele u žáků vytváří zejména: způsob, jakým vyjadřuje svůj status; kompetentnost jeho vyučování; úroveň řízení činností ve třídě; účinnost jeho přístupů k nežádoucímu chování žáků.“

(Průcha a kol.; 2001, str. 23)

„Vliv jiné osoby, vedoucí je k poslušnosti v určité oblasti. Autorita je pro děti stejně nutná jako láska. V době dospívání se dokonce stává důležitější... Bez autority se výchova provádí špatně, osobnost zůstává slabá, nepevná, morální vědomí nedostatečné, jedinec žije v nejistotě a úzkosti. Nicméně autorita špatně chápaná, tyranská, je stejně neblahá jako nedostatek autority.“

(Sillamy; 1998, str. 22)

„Autorita je zakusitelná a prokazatelná důvěryhodnost nebo právní nárok určité osoby nebo věci přesvědčit jinou osobu o pravdivosti věcného stavu nebo o platnosti určitého ustanovení nebo ji vůči němu zavázat, i když tyto záležitosti nejsou bezprostředně nahlédnutelné. Nárok někoho opravdově přesvědčit nebo ho zavázat předpokládá, že tu je alespoň úmysl zajistit mu pochopení záležitosti. Bezprostřední nahlédnutelnost předpokládá podrobné informace, pochopení složitých souvislostí, vzdělání, apod. Kde v tomto smyslu autorita odpírá účastenství a dialog, přeměňuje se autoritativní jednání v autoritativní panování.“

(Rahner a kol.; 1996, str. 30)

„NZ v tomto významu užívá slova exusia, které znamená oprávněná, skutečná a ničím neomezovaná moc jednat, a nebo vlastnit, využívat či něco nebo někoho odstraňovat. Zatímco dynamis znamená pouze fyzickou sílu, exusia ve své podstatě označuje moc, která je v určitém smyslu zákonná. Jednotným biblickým přesvědčením je, že oprávněnou moc nad stvořením má v konečném důsledku pouze Stvořitel. Také veškerá lidská autorita pochází od Hospodina a každý člověk, jemuž je svěřena, nese zodpovědnost za to, jak s ní bude nakládat.“

(Douglas a kol.; 1996, str. 76)

„Autorita ... je to ona přirozená převaha osobnosti vyspělejší a zralejší nad osobností teprve se tvořící – převaha, kterou dítě uznává a přijímá jako určitou oporu. Autorita

rodičů představuje pro dítě pevný opěrný bod v nejistém, neznámém, nebezpečném světě.“
(Matějček; Po dobrém nebo po zlém, 1994, str. 44)

„Latinské auctoritas znamená podporu, záruku, jistotu, spolehlivost, hodnověrnost a má ještě další pozitivní významy. Příbuzné slovo auctor představuje napomahatele, podpůrce, vzor, příklad, předchůdce. Také základ obou slov – sloveso augeo – má více českých ekvivalentů: podporovati ve vzrůstu, zvětšovati, rozmnožovati, zvelebovati, obohacovati, obdařiti.... Představa, že se autorita přičí svobodě a demokracii, vznikla neoprávněným ztotožněním autority a moci a nebo také redukcí moci pouze na násilí a potlačení.“
(Vališová; 2008, str. 18)

Autorita ve smyslu vlivu (také přirozená autorita): „Někdo na nás má vliv, protože se k nám chová respektujícím způsobem a vážíme si ho pro to, jaký je. Taková autorita je bezesporu žádoucí i v průběhu vývoje mladého člověka... poskytuje vzor současně s pocitem bezpečí.“

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 19)

Z definic vyplývá, že autoritou lze nazvat působení jakékoli legitimní moci dané hierarchií, společenským zřízením, také osobnostním přístupem a charismatem a především přirozenou převahou vyspělejší osobnosti. Autorita, často vnímána jako nikým neomezená moc, by však měla být přístupna dialogu a vysvětlování. Účelem autority je podpora, záruka, jistota a důvěryhodnost pro ty, kteří jí podléhají. Nedílnou součástí autority je odpovědnost za způsob a její používání ve vztahu k druhým lidem, kteří ji mají uznávat a přijímat.

2.4 Co je to láska

Oblast odměn a trestů, má-li být účinně používána ve vzdělávání, nelze praktikovat bez lásky obzvláště ve vztazích: rodič – dítě, vychovatel – dítě, učitel – dítě. V pedagogickém slovníku se slovo láska nevyskytuje, je zde však popsán vztah učitel – žák jako: „Mezilidský vztah, který ovlivňuje průběh i výsledek učitelova vyučování, žákova učení, kvalitu jejich spolupráce, sociální percepci, emocionální a motivační

aspekty výuky. Je dán: 1. obecně sociálními rolemi a statusy z nich vyplývajícími; 2. konkrétními zvláštnostmi obou aktérů (tj. jejich pohlavím, věkem, osobnostními rysy, postoji, očekáváními, učitelským pojetím žáka a žakovým pojetím učitele apod.), zvláštnostmi jejich vzájemného působení, zvláštnostmi vyučovacího předmětu a učiva, délkou a frekvencí vzájemných setkávání, možnostmi hlouběji se vzájemně poznat apod.“

(Průcha a kol.; 2001, str. 304)

„Citové zanícení, které nás nese k druhé bytosti... Láska, i když se skrývá za hrubými způsoby, je nejcennější podporou, kterou může získat dítě. Láska podmiňuje rozvoj pocitu jeho vlastní osobní hodnoty a umožňuje mu akceptovat frustrace a výchovná omezení. Dítě umí rozeznat autentickou lásku od falešné.... Touha po lásce je raná a všeobecná. I zvířata pociťují tuto potřebu sblížení.“

(Sillamy; 1998, str. 107)

„Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoli, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. Láska nikdy nezanikne.“

(Bible; 1. Korinským 13, 4 – 8)

„Láska je cit, který se neuděluje „za odměnu“. Důvodem lásky není to, že dítě má modré oči, je hezké nebo se dobře učí. Máme je rádi, protože je to prostě toto dítě – jedinečná, neopakovatelná lidská bytost. V psychologii se takové lásce říká „nepodmíněná láska“.

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 196)

Celkově vzato se dá říct, že láska je pro každého člověka zásadní potřebou a podporou v jeho životě i veškerém jednání. Jde o nutný soubor citových projevů, které umožňují člověku překlenout nepříjemnosti a nedokonalosti života, dále soubor vztahů k lidem, vztahů sám k sobě a ke svému okolí. Opravdová láska pomáhá a podporuje v člověku pozitivní myšlení, motivuje k dobrému rozhodnutí.

3. ODMĚNA A TREST Z HLEDISKA PEDAGOGIKY

Od kojeneckého věku je výchovnými zásahy, odměnami a tresty, vytvářeno svědomí, morální zásady a mravní normy. Současně se takto vytváří i pojem spravedlnost, který je plně rozvinut až v pubertě a ovlivňován po zbytek života.

První vlna odměn a trestů přichází v období, kdy dítě poprvé začne užívat výraz „já chci“ a dožaduje se něčeho konkrétního. Někteří rodiče tuto situaci ocení jako projev vývojové vyspělosti dítěte, jiní usoudí, že bude nutno začít tyto projevy dítěte usměrňovat, potlačovat, někdo se rozhodne je včas zlomit a dítě odnaučit.

Pro rodiče je dítě předmětem nadějí a očekávání a podle výsledků prožívají pak rodiče pocit uspokojení či zklamání. Každé dítě však na požadavky a postoje rodiče nebo vychovatele reaguje jinak.

Život s dítětem je koloběh vzájemných vlivů a působení, ovlivňujeme se navzájem. Každý výchovný proces a vztahy v něm mají svou dynamiku, která je určena stupněm vyspělosti dítěte, nejde tedy o definitivní danost.

Rodiče a vychovatelé svou úlohu vnímají a prožívají také subjektivně, stejně tak prožívají i odměnu a trest. Často trest, který rodiče dítěti za něco uloží, více postihuje rodiče a dospělé než děti. Pokud je vztah mezi nimi vyhrocen, může dítě používat tohoto poznatku jako zbraně pomsty a nátlaku na rodiče. Vychovatel je nucen, aby dítě trestal a sám tím trpěl. Vztahy ve výchově jsou tedy podmíněny a vzájemně ovlivňovány, nejde o jednoho dárce a jednoho obdarovaného.

3.1 Odměna a trest na nejzákladnější fyziologické úrovni

Mnohé jednání člověka, sympatie a antipatie spočívají na neuvědomělé, pudové úrovni. Na svých pokusech I. P. Pavlov potvrzuje, že uspokojení živočišné potřeby je rozhodující pro jednání živočicha. I přes drobné tresty je uspokojení potřeby na prvním místě a chování živočicha je tímto ovlivněno. Podobně funguje tento systém i u člověka. Dítě, na základě vlastních zkušeností, se v určité situaci nějak chová. Například při návratu otce domů je radostné, protože si většinou s otcem hraje, prožívá radost, vytváří

se pozitivní citové vztahy. Opačná zkušenost má své následky, pokud dítě vnímá při návratu otce domů napětí, zhoršenou náladu, má zkušenost s větším množstvím trestů, vyvolává to v něm strach a dítě se vyhýbá kontaktu s ním, neboť je naplněn negativními citovými vztahy.

Cesta trestu – tedy je jedna cesta beztrestná a dovolená, ostatní cesty jsou trestány. Na výsledcích pokusů s myškami se tato metoda „učení“ jeví jako méně účinná. Jde o hledání beztrestné cesty, myš, kdykoli je mimo správnou cestu, dostává elektrickou ranku.

Cesta odměny – kdy všechny cesty jsou dovoleny, ale správná je jen jedna a ta vede k odměně. Myš zkoumá bludiště a hledá odměnu. Při opakovaných pokusech se již myš dokáže lépe orientovat a nakonec se dostane přímo a rovnou k potravě, naučí se tedy tu správnou cestu.

Dítě se učí podobně, dělá takové věci, které mu přinášejí příjemný zážitek nebo příjemnou odezvu v okolí. Takto se dítě učí například prvním slůvkům. Okolí mu dává svou radostí a pozorností najevo, kdykoli se mu to podaří. Ve školním věku se tato metoda učení doporučuje především dyslektikům a dysorografikům. Učitel žáka upozorní na chybu dříve, než ji napíše a pak jej pochválí za správné řešení. Tato metoda je velmi vhodnou i při výchově.

„Zaříd'te věci tak, aby je dítě udělalo dobře, a za to je výrazně pochvalte. – Nedopusťte však, aby udělalo něco špatně a vy jste je za to museli trestat.“

(Matějček; Po dobrém, nebo po zlém, 1994, str. 30)

Strach z trestu je pro dítě brzdou ve výkonu i snaze. Dítě se bojí udělat chybu, neudělá zdaleka tolik práce a nenaučí se tolik, jako by zvládlo pro hřejivé uspokojení z radosti nejbližších. Stačí tedy obrátit postup, odstoupit od donucovacích prostředků a nahradit je povzbuzovacími prostředky a změnit se i chování dítěte. Jde však o změnu nejenom postojů vychovatele, ale o změnu v celé jeho osobnosti, která zahrnuje i citové složky, postoje, tendence, temperament, atd.

Trest může špatné chování pouze zastavit, učí dítě něco nedělat, utlumuje. Odměna ale buduje chování správné, motivuje dítě dělat to, co je správné, povzbuzuje.

„Chování mnohých nevychovaných dětí pochopíme někdy teprve tehdy, když pochopíme dětství jejich rodičů.“ (Matějček; Po dobrém, nebo po zlém, 1994, str. 39)

O našem výchovném působení v dané situaci rozhoduje jednak společenská situace, ve které se zrovna nacházíme (např. v obchodě reagujeme jinak než v parku), dále vlastní zažitá výchova v dětství, ale především naše osobnost spolu s našimi přednostmi i nedostatky, zkušenostmi a zálibami. Právě praktiky, které uplatňovaly naše rodiče na nás, více či méně vědomě uplatňujeme i my na svých dětech, případně se jich snažíme vyvarovat. Dalším specifickým rysem, který ovlivňuje naše výchovatelské schopnosti je náš temperament. Závažným činitelem je také inteligence, tedy všeobecné nadání pochopit okolnosti, za kterých dítě pochybilo. Na inteligenci závisí do značné míry i nabyté pedagogické vědomosti, informace o výchově a hodnoty, které vyznáváme a k nimž také chceme vychovávat. Velmi důležitým činitelem ve výchově je však dítě samo.

„Dítě si nás získává, ale může nás i odpuzovat, naplňuje nás uspokojením, ale může nám připravit i nejrůznější zklamání. Jestliže s ním žijeme, nemůžeme dobře jeho „výchovnému“ vlivu uniknout.“ (Matějček; Po dobrém, nebo po zlém, 1994, str. 44)

3.2 Zásady pro užívání odměn a trestů (podle Matějčka)

Odměny a tresty by měly být přiměřené věku dítěte, jeho osobnosti. Výchovné prostředky, které vyvolávají příjemné nebo nepříjemné tělesné pocity s rostoucím věkem ztrácí na účinnosti, naopak více se uplatňují ve vztahu k duševním pocitům, jako je například pochvala, domluva, projev nespokojenosti.

„Pamatujme na to, že když chceme někomu udělat radost, nezáleží na tom, co mu dáváme, ale co to dává jemu.“ (Matějček, Po dobrém nebo po zlém, 1994, str. 65)

Přiměřenost dárku nejlépe určíme podle přání a zájmu dítěte, pokud ovšem dítě má reálné představy o používání dárku. Důležité je nepředbíhat vývoj dítěte, nesnažit se jej zrychlovat výběrem náročných dárek určených pro starší věk.

Odměny a především tresty by měly být dítěti srozumitelné, dítě musí dobře chápat, za co je trestáno, aby se v dítěti nezpůsoboval spíše zmatek a napětí. Například za neslušné slovo, kterému dítě nerozumí a použije jej, není potřeba trestat přísně, ale nejdříve vysvětlit, proč jej sami nepoužíváme. Některé situace v životě mohou být dítětem chápány jako tresty. U malých dětí, citově velmi vázaných na matku, může odloučení od ní, třeba z důvodu hospitalizace, vyvolat úzkost z odloučení, která se projevuje nejistotou, strachem až odmítavostí ve vztahu k ní, a která může trvat různě dlouho. Důležité je připravit dítě na tuto situaci, vysvětlit její nezbytnost a to tak, aby nás dítě pochopilo.

Soustava trestů a odměn by měla být bohatá, je dobré vyvarovat se opakování jednoho trestu či odměny a postupu. Také jejich míra by měla odpovídat míře prohřešku dítěte. Pokud se používají stejné postupy se stejnou intenzitou, dítě je posléze přestane vnímat a „nebude si z nich nic dělat“, neboť jim chybí povzbuzující účinek nebo odstrašující účinek.

Při odměňování ani trestání se nesmí přehánět! Těžko odměníme dítě, které již po ničem netouží. Při velkých darech již dítě přichází o radost z „drobností“, obyčejnost dárku pak pro něho může být vlastně formou trestu. Podobná neuměřenost platí i v trestech. Co by dítě asi čekalo, kdybychom, pokud již jsme začali používat tvrdých trestů, ještě zvyšovali jejich intenzitu a tvrdost? Příliš tvrdé tresty vedou k útlumu, pasivitě, apatii nebo naopak ke vzdoru a touze po pomstě, obzvláště u starších dětí.

„Spíše se v zápalu hněvu přejene trest, než se v zápalu radosti přejene výchovná odměna, ale obojí přináší velmi nemilé komplikace,...“

(Matějček, Po dobrém nebo po zlém, 1994, str.70)

I u odměn a trestů platí určitá důslednost! Soustavná nedůslednost, ve chvíli kdy dochází k rozporu mezi postupy dvou a více vychovatelů a také při rozporu dvou výchovných prostředí (např. rodina a mateřská škola, rodiče a prarodiče, atd.). Nedůslednost u jednoho a téhož vychovatele, způsobená neurotickými potížemi, náladovostí či stavy opilosti, aj.

3.3 Hlavní funkce trestu

1. napravit škodu
2. zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo
3. zbavit viníka pocitu viny

Náprava škody u dítěte přispívá k vytváření pojmu spravedlnosti. Je samozřejmé, že dítě uklidí to, co rozházelo, v rámci svých schopností spraví to, co rozbilo, ze svých úspor přispěje a hradí škodu, kterou způsobilo. Toto vše je spravedlivý důsledek, který musí být čestně proveden, dítě musí dostat možnost toto vše vykonat, našetřit si na to, splácet dluh, atd. Podmínky musí být předem dobře stanoveny, aby se dále jednalo o spravedlivý akt.

Zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo, znamená použít cestu trestu, tedy takové opatření, kdy dítě si pamatuje minulou špatnou zkušenost a vyvaruje se jí. Toto však je velmi těžké především pro děti s drobným poškozením mozku, pro které je charakteristická překotnost a zbrklé jednání. Podobně jsou na tom také děti s psychickou deprivací, děti ukvapenější a impulzivnější, které jednají tak rychle, že se nestačí upamatovat na minulé nepříjemné zážitky. U nich je trestání problematické a vhodnější výchovnou metodou je cesta odměn, kterou je posilováno správné chování. U těchto dětí je důležité problémy a chyby předvídat a snažit se eliminovat.

Velmi důležitou hodnotou trestu je zbavení viníka pocitu viny. Pokud dítě svou vinu neprožívá a není si vědomo přestupku, stává se trest pouhým násilím, nikoli výchovnou metodou. Je-li však správně pochopen, přináší usmíření mezi dítětem a vychovatelem, neboť pocit viny je trestem sejmout. Důležité je, aby trest nebyl odkládán do budoucna, ale aby naopak proběhl co možná nejrychleji.

Typickým příkladem je záškoláctví, kdy dítě nějak něčím trpělo, bálo se do školy, nechťelo se mu tam a nemělo odvahy nepříjemnosti překonávat. Záškoláctví byl v tomto případě projev nezralé a neotužené osobnosti. Ve chvíli odhalení problému si viník vlastně oddychne, neboť již není pod tlakem vyčerpávajícího napětí.

I v trestu musí být patrný osobní vztah i dítěti, který prozrazuje, že jej máme stále rádi. Pro dítě je důležité prožít po odcizení z provinění pocit osvobození a smíření, na kterém se buduje další perspektivní vztahy. To lze pouze u člověka, kterého dítě vnímá jako autoritu, váží si ho a má k němu vztah.

„Jestliže však trest nezapadá do představy spravedlnosti, jak si ji dítě zatím vytvořilo, a je přijímán jen jako násilí nebo msta, pak ovšem výchovnou situaci jen zhoršuje. Výchovně nelze na něj navázat. To je tedy další výstrahou proti přílišnému a neuváženému trestání.“

(Matějček, Po dobrém, nebo po zlém, 1994, str. 38)

3.4 Odměny a tresty v rodinné praxi

„Pedagogické vědomosti jsou dnes obecně na mnohem vyšší úrovni než dříve. To sice výchovu usnadňuje, ale na druhé straně to přináší nejistotu v jednání. Rodiče se dovídají o problematičnosti účinků různých způsobů výchovy. Ztrácejí sebejistotu, přemýšlejí, jaké účinky mělo vlastně jejich jednání na děti... Rodiče, kteří pravidelně trestají své děti, ať už slovně nebo tělesně, nejednají správně.“

(Rogge; 2005, str. 16)

3.4.1 Za co trestáme

Jako nejčastější důvod trestu bývá uváděno zlobení. Zlobení dětí je jejich nevědomá potřeba aktivně projevovaná specifickým chováním, jež má za cíl získat pozornost vychovatele. Dítě nás upozorňuje, že pociťuje samotu, touží něco prožívat, někomu náležet, někoho zajímat, apod. Dospělí často nerozumí těmto projevům dítěte, jsou příliš zaneprázdněni vlastními povinnostmi, neumí si dobře organizovat čas tak, aby měli možnost se věnovat dítěti. Představují si snad dospělí, že hodné děti jsou tiché, nepobíhají, nepřekáží, ničeho se nedožadují, neprojevují se, zkrátka něco, jakoby vůbec nebyly?

„Trestáme, že neumíme být rodiči.“

(Pekařová; 2006, str. 54).

Máme moc práce, nemáme čas Rychle mění se společnost přináší změny i do rodin. Většina dnešních domácností, ve který děti žijí, je plně modernizovaná a automatizovaná. I rozdělení domácích prací na „těžké“ mužské a „lehké“ ženské je velmi zavádějící. Spíše jde o společenské vnímání těchto povinností, jakýsi vlastní přístup, který je zčásti ovlivněn výchovným prostředím, ve kterém sami vychovatelé vyrůstali a zčásti osobními zájmy a zálibami člověka. V každé rodině to bude

samozřejmě jiné. I do pracovního života rodiny je dítě potřeba zařadit, rozdělit si role, pracovat s ním, učit jej pracovnímu návyku a dávat mu najevo důvěru, že i když se zprvu práce nevede, později ji jistě také zvládne lépe a lépe.

Rodiče často upřednostňují nepotřebné práce před důležitější péčí o dítě. Její součástí není jenom materiální zabezpečení, v tomto ohledu je o naše děti velmi dobře postaráno, ale důležitou součástí je naplňování potřeb v citové oblasti dítěte. Tato péče je opravdu náročná, zahrnuje mnoho trpělivosti, tolerance, citu a pokory. Náročná je také především na čas. Velmi pravdivě toto komentuje výrok lišky v knize Malý princ:

„A pro ten čas, který jsi své růži věnoval, je ta tvá růže tak důležitá.“

(Exupéry; 1972, str. 75)

Příliš volná výchova - výchova bez pravidel

„Styl absolutní volnosti nechává děti o samotě. Nejsou schopny navazovat sociální vztahy a kontakty. Tak jako přehnaná ochrana připouští jen zúžený prostor a tělesnou blízkost – a tím utlačuje, zabraňuje samostatnosti a autonomii, styl absolutní volnosti vytváří protipól. Za domněle neohraničenou velkou svobodou se skrývá neosobní odstup, pro dítě nepřehledná vzdálenost, která vyvolává strach z opuštěnosti a osamělosti a brzy se stává nesnesitelnou. Důsledkem může být odpor a roztržky, ničivá agresivita, přehnaná motorika nebo velký odstup.“

(Rogge; 2000, str. 50)

Děti, které jsou vychovávány v přílišné volnosti se snaží svým chováním na sebe upozornit. Potřebují zažít pocit přijetí, někam patřit. Jejich chování je provokací, která je výrazem zoufalého hledání opory a orientace, místa, stanoviska, jde o snahu pocítit důsledky – tedy právě hranice a pravidla.

„Kdo neformuluje žádná pravidla a nestanovuje žádné hranice, intelektuálně a citově děti přetěžuje.“

(Rogge; 2000, str. 50)

Přílišná volnost ve výchově přináší dětem obtíže a nejistotu v jednání a jejich vlastních potřebách. V emocionální rovině nabývá dítě přesvědčení, že není pro okolí

důležité, často dochází k nepřiměřenému chování ke svému okolí (příliš těsná blízkost nebo naopak přehnaná plachost, pasivita, samotářství). V sociální rovině často dětem chybí osobní vzory, děti se nemají podle koho orientovat, mnohdy více slibují než jsou schopny dodržet, chybí jim jistota zkušenosti, flexibilita, mají strach z nových zkušeností. Z hlediska vlastní individuality nejsou tyto děti schopny si vážit samy sebe, respektovat se, objevuje se u nich nedostatek sebeúcty až pohrdání i ve vztahu k druhému člověku. Často se potýkají s pocitem, že nic neumějí, potřeba jedinečnosti a nezaměnitelnosti není naplněna, chybí možnost ukázat své produktivní a sociální schopnosti a proto se orientují na ničivé a asociální činnosti, kterými si pozornost získávají. Důsledkem této výchovy jsou pak v dětech pocity nekompetentnosti, neschopnost rozhodovat se, děti těžko přebírají odpovědnost a touží ovládat druhé použitím moci a síly. Vztah mezi rodiči a dítětem v procesu výchovy bez pravidel je v podstatě boj o moc mezi rodiči a dětmi.

Rozmazlování

„Pocit sounáležitosti se rozvíjí prostřednictvím aktivní spolupráce. Kdo děti ustavičně materiálně rozmazluje, olupuje je o vlastní samostatnou zkušenost. Uklidí-li svůj pokoj, sklídí-li ze stolu, podávají-li samostatně určené výkony ve škole – zasluhují za to děti povzbuzení, pozitivní posílení; a protože výjimka potvrzuje pravidlo – jako překvapení někdy materiální odměnu.“
(Rogge; 2000, str. 53)

Rozmazlované děti mají méně zkušeností a jistoty v hledání nových cest k uspokojení materiálních přání. Dítě vyrůstající v emocionálně vyrovnaném prostředí snáší materiální frustraci mnohem lépe, pro splnění svých materiálních přání hledají nové cesty a získávají tak velmi cenné zkušenosti.

Kde se bere první podvod a lež - velmi malé dítě může obtížně odlišovat skutečnost od toho, co si přeje, co slyší v televizi nebo co se mu zdá ve snu. Vlivem toho dochází k situaci, kdy dítě tomu, co říká samo i skutečně věří a rodiče to považují za lež. Někdy však dítě takzvaně „přibarvuje to, co vidělo a slyšelo“, aby bylo zajímavé, vyvolalo pozornost a úsměv. Toto nelze považovat za lež, nýbrž výtvor dětské fantazie. Jako účelovou označujeme lež, kdy dítě z použití nepravdy těží ve svůj vlastní prospěch či zisk, například když se chce vyhnout uklízení hraček, chce získat ještě jeden pamlsek, apod.

Lhaní ze strachu, jehož cílem není žádný zisk, ale strach z trestu vyžaduje přímo ochranu. Dítě již předem tuší, jak bude vypadat situace, řekne-li pravdu, a proto raději (mnohdy nerado) volí lež. Tato lež není problémem dítěte, ale dospělého. Dítě má strach z následků svého chování, ví, že rodiče budou smutní, budou se zlobit a hrozí mu tělesný či jiný trest. Nepravdou dosáhne dítě oddálení trestu do budoucna, a o této oblasti příliš malé dítě nepřemýšlí, netrápí se tím, co bude v budoucnu. Mnohé děti již také zažily skutečnost, že ne každá lež se odhalí, což v dané situaci může dítě uklidňovat a skýtat mu „chatrné“ bezpečí.

„Dítě lže pod vlivem vzoru a je problém lhát a vytvářet u malých rovný postoj. Obvykle se učí lhát od nás a našeho okolí.“ (Pekařová; 2006 str. 26).

Lhaní není dětská přirozenost, dítě velmi dobře vnímá alibistickou lež dospělého a cítí se jeho lhaním podvedené, znejistěné. Lež dítěte je jeho tichý boj s dospělým. Nejsme důslední, jsme pohodlní a když už si nevíme rady, používáme starou metodu zastrašování dětí, např.: „nezlob, nebo na tebe přijde čert“ a nebo lhaní typu: „neboj se, paní doktorka se jen podívá do pusy a jdeme pryč, nic ti dělat nebude.“ Jistota, kterou jsme dítěti slíbili, nebyla naplněna. Dítě bylo zklamáno, podvedeno a jeho důvěra v nás byla nalomena. Při opakování podobných situací vnímá a přijímá dítě lež, jako samozřejmou součásti života a také tak k ní přistupuje. Neslibujme a netvrďme proto nic, co nevíme či nemůžeme splnit. I naše společnost v tomto směru ukazuje špatný příklad. Sami se přece usmíváme většinou reklamních sloganů, jsme svědky předvolebních politických slibů a přijímáme toto jako společensky únosnou lež, bez které to nejde.

Nejčastěji podvádí a lžou „děti ulice“, ty, o něž se rodina nezajímá, nikdo jim nestanovuje normy chování, nikdo je nevede, nikdo jim není vzorem, nemá s kým žít, s kým si hrát. Takové dítě je ochotno pro přijetí do party udělat cokoli, krade pro kamarády, aby dávalo a získalo jejich přízeň. Trest v tomto případě nic neřeší, jen prohlubuje smutek, opuštěnost, vyvolává agresi vůči světu a lidem.

Vliv na výchovný proces má samozřejmě i vrozený genotyp

„Čím labilnější je vrozená výbava dítěte, tím větší riziko nás čeká. I malé chyby ve výchově budou znamenat mnoho!“ (Pekařová; 2006 str. 32).

V podstatě jde o základ, na kterém dům naší výchovy stavíme. Je-li pevný, bude stát, je-li měkký a poddajný, je náš „dům“ ohrožen. Děti nejsou stejné, ani sourozenci v jedné rodině ne, neboť mají odlišný genotyp. Nemůžeme je srovnávat mezi sebou, i když se snažíme o srovnání spravedlivé.

„Nemůžeme být spravedliví vůči svým dětem, ale vůči každému dítěti zvlášť, podle jeho reakce.“ (Pekařová; 2006, str. 36).

Důležitým prvkem je zpětná vazba každého dítěte, jeho způsob vnímání a reagování na povinnosti. Jsou-li splněny úkoly a požadavky, které má rodič vůči dítěti, má dítě svobodu a právo si vychutnat svůj volný čas.

Nebezpečí velké lásky prarodičů - zvláštní postavení ve výchově dítěte mají prarodiče, bez kterých není rodina úplná. Jsou pro něho ideálními partnery, nabízejí mu zvláštní pohled na svět, mají zpravidla dostatek času, který mu mohou věnovat, umí naslouchat, znají spousty pohádek a příběhů a vypráví je dítěti, umí také čekat. Poskytují tak dítěti velký prostor pro jeho potřeby. Avšak nerozlišují práci a povinnost, práce v jejich pojetí je hrou a zábavou. Dítě si hraje „jako že pracuje“ a nebaví-li již dítě práce, babička nebo děda to dodělají a rádi uklidí, aby se mohli cítit ještě užiteční. Často však také posluhují dítěti, což nelze dělat dlouho beztrestně a což se také projeví nejdříve až ve škole. Takováto výchova je výchovou k neodpovědnosti a lhostejnosti, hovoříme o ní jako o tzv. „rozmazlování vnoučete“. Nevýhodou této velké lásky je, že ukazuje dítěte, jak moc jej babička s dědou mají rádi, ale neučí dítě mít někoho rád. Problém nastává, když prarodiče zasahují do kompetencí rodičů, podrývají jejich přirozenou autoritu a ubírají tak rodičům potřebné pravomoci. Prarodiče nemohou nahrazovat rodiče, pokud přirozený vztah rodičů a dítěte je funkční.

Kde vzniká citové vydírání - pramenem citového vydírání dítěte je nedůslednost. Tedy nedodržování pravidel, která jsme si společně vytvořili, a která se za nějakých podmínek mohou obejít. „Ideální dobou“, kdy se nejběžněji obchází či nerespektují pravidla, je zátěžová situace jako například doba nemoci dítěte, časová tísně, kdy prostě není čas ani za zouvání a podobné případy. Dalším důvodem je nesprávný příklad prarodičů. Typická je věta babičky či dědy: „vždyť mamince to nemusíme říkat“. Dítě se učí, že tedy existují situace, ve kterých není nutné pravidla dodržovat. Zkouší si tyto situace uměle vytvořit, prosadit si je, neboť již zažilo někdy úspěch, tedy vydírá: „Proč

nemůžu jíst snídani v posteli, když babička mi ji sem nosí?“ Pomoc v takovýchto případech může, mimo jiné, například převedení situace na pohádku, ve které babička nebo děda je jako komorník a dítě princezna nebo princ, kterému z lásky slouží. Důležité je role přistě vyměnit, aby babička a děda viděli, že jim dítě také přeje pohodlí a prokazuje jim péči.

3.4.2 Kdo a kdy smí trestat

„Trestat ale nemůže každý, ... jen ten, kdo denně dokazuje dítěti, že ho má rád, kdo s ním prožívá smutek i smích, kdo se o něho bojí v nemoci, kdo ho učí a umí mu projevat cit.“
(Pekařová; 2006, str. 55)

Trestat smí jen ten rodič, proti kterému vstoupilo dítě do konfliktu, nikoli ten druhý. Trestáme pouze úmysl, zlobné a vzdorovité projevy, projevy ničení věcí kolem sebe, ubližování druhým a jiné vědomé projevy dítěte a to s ohledem na jeho věk a možnosti. Nikdy nesmíme trestat nešikovnost, aktivní snahu pomoci (byť nevyvedenou) nebo nápodobu chování některého z dospělých.

3.4.3 Jak smí trestat

Většinou každý vychází ze své vlastní zkušenosti, vlastních potřeb a prožitků. Někoho pod slovem trest napadne pohlavek, který od rodičů občas dostal nebo domácí vězení. Pod slovem odměna se pak objevuje nějaká sladkost, bonbón, čokoláda, nebo kolo, které dostal za vysvědčení. Jde tedy o něco hmatatelného, konkrétního. Jsou však děti, které pohlavek nebo krabice bonbónů z míry nevyvedou. Co je trestem nebo odměnou pro jednoho, nemusí být odměnou pro druhého. Může se stát, že trest je odměnou (například v kruhu nějaké party)

Jak poskytovat či odepírat něco milého

Abychom odměna měla výchovnou hodnotu, tj. abychom dítě skutečně odměnili a udělali mu radost např. dárkem, musí po něčem toužit, musí mít potřebu vlastnit tento dárek a my musíme poznat, co je jeho přáním a po čem touží. Těžko jej odměníme, pokud mu darujeme něco, po čem netouží. Tento dárek totiž dítě jako odměnu

neprožívá. Samozřejmě odměnou může být cokoli jiného, zajímavá činnost s dítětem, výlet, společná zábava, atd.

Odepřít dítěti něco milého je jeden z nejběžnějších trestů. Nejčastěji se jedná o zákaz vycházek, tedy odepření vycházek. Tento trest má největší účinnost ve středním školním věku. Jakékoli omezování potřeb dítěte je nutno dělat opatrně. Velmi často se stává, že dítě již pociťuje omezení tak citelně, že se dítě rozhodne pro lhaní, podvádění, krádežím a dalším negativním projevům. Také přílišné omezování svobody a pohybu dítěte přehnaně úzkostnými rodiči působí na dítě jako neustálý trest.

Práce jako trest nebo odměna

Potrestat dítě prací má smysl pouze ve chvíli, kdy jde o nápravu škody, kterou způsobilo. Důležité je, abychom netrestali neobratnost nebo neopatrnost dítěte, ale zlý či škodolibý úmysl. Práce sama o sobě nesmí být způsobem trestu, neboť jde o životní nutnost a samozřejmost, je proto nutné, aby byla spojována s pocity kladnými. Vnímat práci jako vyznamenání nebo ocenění učíme dítě tehdy, když s námi společně pracuje, společnými silami se snažíme něco smysluplného a důležitého vytvořit.

Slovní odměny a tresty

Slovní pochvala je vnímána dítětem již od 6 měsíců, kdy dítě reaguje na tón hlasu, naše gesta a mimiku, rozzáří se, když jej chválíme, rozpláče, když jej „hubujeme“. Smyslu slov však začíná rozumět až později. Pochvala je v raném dětském věku tím nejefektivnějším oceněním. Je důležité umět si najít na dítěti něco, zač ho lze pochválit. Upřednostňujeme pochvalu neformální, protože formální může způsobit nepříjemný pocit, zmatek, stud a jiné negativní emoce. Samozřejmě musí jít o pochvalu upřímnou, odpovídající situaci a míře. Neméně efektivní může být pro dítě i pochvalná poznámka, kterou vychovatel utrousí mimoděk ke třetí osobě a dítě je toho přítomno.

Výčitky, pokárání, hubování a podobné negativní slovní projevy jsou opakem odměny, tedy trestem. Pokud dítě prožívá trpké ponížení, odcizení, vinu, lítost, stud a další negativní pocity, znamená to opravdu trest. Slovní trest se však může u dětí vychovávaných „bez lásky“ stát pouhým mluvením do větru, neboť citový vztah, který není vytvořen, nemohou ani postihnout. Časté užívání těchto výchovných metod je spíše pro dítě unavující, nezasahující a zbytečné.

Sliby a hrozby

Odměny a tresty zaměřené do budoucna motivují dítě k určitému chování a jednání. Slibujeme lákavý cíl, na který je možno se těšit, a vyžadujeme konkrétní způsob jeho naplňování. Důležité a často podceňované však je, aby byla podmínka získání odměny pro dítě uskutečnitelná, tedy aby mohlo požadavky reálně splnit.

Negativní motivací je výhrůžka trestem, která vyvolává v dítěti strach. Nelze je však aplikovat neustále, dítě nemůže žít pod neustálou hrozbou trestu a v trvalém napětí, které dítě neurotizuje a vyčerpává.

Okamžitý a odložený trest

U mladších dětí je nezbytné, aby trest přišel okamžitě po prohřešku, což podporuje potřebnou srozumitelnost trestu. U starších dětí lze odložit trest a využít úzkostného prožitku, který předchází trestu. Tato doba je pro dítě příležitostí zamyslet se nad vzniklou situací a vyvodit pro sebe závěry. Trest samotný pak dítě přijímá jako úlevný a spravedlivý. Pro mnoho dětí je toto nepříjemnější situace, než okamžitý trest, např. tělesný. Nebezpečí v těchto situacích je však přílišná zátěž a napětí omezující svobodu dítěte.

„Pamatujme, že lidi, jejichž svoboda byla silně omezena, nelze dobře vychovávat – nanejvýš podrobit drezuře! – A to bychom jistě nechtěli.“

(Matějček, Po dobrém nebo po zlém, 1994, str. 86)

Posměšky a zahanbení

Asi nejhůře snášené tresty, založené na pocitu studu a hanby většinou za nápadnosti ve fyzickém vzhledu dítěte a věci, za které nemůže a nemůže je ani ovlivnit. Tento trest je nevhodný, situaci neřeší, pouze problémy prohlubuje.

Tělesné tresty

Jsou primitivní formou trestání. Nejčastěji jsou používány u nejmenších dětí od kojeneckého a batolecího věku až do předškolního. V tomto období dítě přijímá nejvíce podnětů přímým tělesným kontaktem s okolím. Tělesné vjemy jsou tedy nejsrozumitelnější jak pro odměny (pohlazení, přivinutí, aj.) tak i pro tělesné tresty, které však skrývají nebezpečí přehánění. Tělesná převaha, kterou dítě při trestu

pocit'uje, je potřebná ve věku 2 – 3 let dítěte. Důležité je ji udržet v mezích a nepřehánět. Během předškolního období a dále ve školním věku ztrácí tělesný kontakt na významu, podobně jako tělesný trest. Ve středním a starším školním věku jsou tyto tresty téměř neúčinné.

Je veliký rozdíl mezi trestem a týráním:

K trestům lze za určitých okolností podle Matějčka přiřadit plácnutí dítěte přes ruku, zadek nebo stání v koutě či za dveřmi. Co již nepatří mezi tresty, nýbrž se považuje za týrání, je výprask gumovou hadicí, páskem nebo vařečkou, klečení na zemi s rukama předpaženými, zavírání do tmavých prostor o samotě, a jiné promyšlené agresivity.

„ Fakt je, že máme-li dítě rádi, je tím nejspolehlivějším regulačním zařízením v našem přístupu k němu, ať již máme z něho radost, nebo se hněváme.“

(Matějček; Po dobrém nebo po zlém, 1994, str. 92)

Pohlavek, jako hojně užívaný prostředek trestu, je podle Pekařové projevem slabosti rodiče, jehož trpělivost již překročila vlastní meze. Jde o impulzivní jednání (jako reakci na zátěž) , ve kterém vítězí nadřazenost, síla a moc rodiče.

„Velikost rodiče není v tom, že je větší a silnější, ale že umí, zná, naučí, zařídí a zajistí.“

(Pekařová; 2006, str. 55)

Pokud tělesný trest užíváme „ihned“, jde o impuls, který je v zápětí střídán pocitem viny, současně také klidu a vzájemného posouzení chyb. V tomto případě, jde o chybu na obou stranách konfliktu, tedy u dospělého i dítěte a je nutno situaci uzavřít oboustrannou omluvou a navozením stavu vzájemného odpuštění.

Ruka je jediný možný nástroj tělesného trestu! Jde o tutéž ruku, která jindy hladí, pomáhá, vede, ukazuje,.. .Jakékoli připravené nástroje a užívané pomůcky (přetrvávající z autoritářského způsobu výchovy), jako jsou pruty, vařečky, pásky, atd., prozrazují připravený zásah, tedy agresivitu a jsou velmi tvrdými a silnými zbraněmi.

Velmi negativně působí na dítě trest nekonečný, tedy takový, kdy prohřešek dítěte je neustále připomínán, probírán a předkládán dalším lidem. Potrestáním dítěte nedošlo ke smazání prohřešku, naopak dochází k dalšímu trestání formou morálního pokoření a vzbuzuje u dítěte oprávněně pocit nespravedlivosti

Umění odpouštět - výkon spravedlivého trestu není ještě odpuštěním. Odpouštění ve výchově má své místo za trestem. Není to tedy odměna, ale osvobození od napětí z očekávaného trestu, které vzbuzuje kladný cit. Podmínkou toho je však skutečný pocit viny a lítost s výčitkami svědomí.

„Jen odpuštění prožité viny je mocným výchovným prostředkem.“

(Matějček; Po dobrém nebo po zlém, 1994, str. 96)

I zde existují dvě úskalí: odpustit vše, znamená ztrátu autority, bezbřehou laskavost neposkytující žádnou oporu, stejně jako nedopustit nic znamená nelidské, bezcitné jednání.

.

3.4.4 Důležité aspekty správné výchovy jakožto prevence přílišných trestů a odměn

Všechny důležité aspekty vychází z Maslowovy pyramidy potřeb. Základní biologické potřeby jsou dány správnou péčí o dítě, jeho výživou, dostatkem spánku, činnosti, pohybu, atd. Mezi další důležité aspekty patří:

Bezpodmínečná láska jako základ úspěchu. Bezpodmínečná láska je ideálem, který nikdy zcela nenaplníme, pouze se k němu můžeme více či méně přiblížit. Bezpodmínečná láska je láska bez podmínek, za kterých může probíhat, tedy neexistují podmínky, které by ji omezovaly. Proto teoreticky existuje pořád a stále a je trvalá a konstantní. Lze ji chápat jako světlo, jež nás vede na cestě výchovy dítěte, ukazuje cestu, svítí na ni, poskytuje příjemné teplo, jistotu a přehlednost, dodává sebedůvěru. Bezpodmínečná láska zaručuje dítěti, že bude milováno bez ohledu na to, jaké je.

„Základy položené bezpodmínečnou láskou jsou prevencí před vznikem takových citových problémů jako je např. hněv, vina, strach, nejistota či pocit dítěte, že není milováno nebo že je odmítáno.“

(Campbell; 1992, str. 28)

„Je pravdou, že většina rodičů své děti miluje. Obecně se pokládá za přirozené, že rodiče dovedou svou lásku dítěti vyjádřit. Ale právě to je dnes největší omyl. Většina rodičů svou upřímnou lásku dětem nevyjádří, a to proto, že nevědí jak.“

(Campbell; 1992, str. 16)

V důsledku toho dnes mnoho dětí nepocituje opravdovou a bezpodmínečnou rodičovskou lásku a přijetí. Není navázán láskyplný vztah mezi dítětem a rodičem a proto nestojí jejich výchova na pevném základě a nastávají problémy.

„Potřeba někam patřit, být druhými přijímán, je významnou složkou lidské motivace. Potřebujeme, aby nás druzí přijímali takové, jací jsme,... máme potřebu patřit někam a k někomu. Patří sem láska partnerská, příbuzenská, potřeba přátelství, sounáležitosti, shody a ztotožnění s nějakou skupinou, obcí, kmenem, vlastí.“

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 196)

Dítě trpící nedostatkem lásky a pozornosti prožívá lítost, stesk, smutek, pocit osamělosti, zbytečnosti, prázdnoty. K těmto pocitům se přidružuje hněv a touha po pozornosti, která může být tak veliká, že se dítě rozhodne si ji vynutit. Toho dosahuje nejčastěji formou provokace zájmu dospělých, s cílem strhnout pozornost okřikováním, vysvětlováním, kritikou, tresty. Tento způsob, ač negativní, je pro dítě lepší, než lhostejnost, se kterou se mnohdy setkává.

Potřeba jistoty, bezpečí a důvěry je otázka nastavení pravidel a řádu. Patří sem tedy ne jenom biologická potřeba přístřeší, ale také potřeba řádu věcí ve světě a jeho předvídatelnost a pochopitelnost. Již v mateřské škole je vhodné učit děti pravidlům, tvořit s dětmi hranice tak, aby jim rozuměly a chápaly jejich smysl. Pravidla musí být pevná, neboť si je děti velmi často testují. Není to snaha o provokaci nebo zlobení. Nespolehlivé hranice v dětech vyvolávají pocit ohrožení, nejistoty a úzkost, která má souvislost s agresí. Hledání hranic znamená tedy zkoušení jejich spolehlivosti a

pevného postavení, což v praxi probíhá testováním jejich platnosti. Proto se často dítě snaží zajít za hranice a odzkoušet, co se bude dít. Podvědomě se tak ujišťuje o vlastních schopnostech, posiluje pocit vlastní ceny a navíc testuje funkčnost norem a hodnot, které rodiče a vychovatelé dítěti předkládají. Překračování hranic poukazuje na dosažený stupeň vývoje, dítě upozorňuje, že chce více nových prostorů a jistot, neboť ty

dítěti větší prostor pro spolurozhodování a řešení konfliktů. Jedná se tedy o normální potřebu dítěte představit sám sebe a získat nové postavení v rodině či sociální skupině.

Potřeba uznání

„Děti kromě lásky potřebují i uznání, zvláště od dospělých, kteří jsou pro ně důležití.“

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 201)

Kterým dětem se nedostává potřeba uznání, probouzí se v nich pocity méněcennosti, křivdy, nespravedlnosti, nezájmu, poníže, zbytečnosti, hněvu, lítosti, beznaděje a další. Následují reakce typu snahy se zviditelnit, nadřazenosti a agresivity vůči druhým dětem, křik, ničení věcí, aj.

Potřeba seberealizace

Navazuje na potřebu uznání, vede k pochopení sama sebe i druhých, k naplnění svých možností růstu a rozvoje. Rozvoj v tomto směru nás naplňuje uspokojením a radostí.

Potřeba seberealizace se naplňuje skrze více potřeb:

- potřeby objevovat svět a rozumět mu
- potřebě přiměřeného množství podnětů, potřeby hry
- potřeba něco dokázat
- potřeba něco tvořit
- potřeba identity – tj. být „svůj“, neopakovatelný

Právě potřeba identity je spojena s potřebou identity.

Vyšší potřeby – estetické, duchovní a etické se týkají začlenění do lidského společenství, kosmu, získat pocit smysluplnosti života. Často neestetické prostředí, vyvolávající u dítěte smutek, nepořádek či ošklivost mohou děti vést k vandalismu (sprejerství, ničení, atd.)

Důslednost je nezbytnou součástí, nejde o trestání, nýbrž motivování dítěte opravit situaci, ve které jednalo nesprávně. Agrese vyvolá opět agresi, proto vhodným postupem je trpělivé opakování požadavku a důsledné očekávání jeho splnění. Poslušnosti dítěte tedy dosahujeme trpělivým opakováním, nácvikem a tréninkem správných postupů v běžných situacích. Dospělý jen pomáhá, chválí a čeká. Pomalu, pořád stejně a správně. Poslušnost v tomto případě není strach z trestu, ale je vytvořeným přesvědčením dítěte, jak to bude dělat, protože máma a táta to dělají také tak a je to dobře. **Hra**, jakožto specifická činnost dítěte, musí mít svá pravidla, nejlépe společně vytvořená s dítětem, která dodržuje důsledně každý. K pravidlům patří i způsob udržování pořádku v hračkách a herním prostoru. Neméně důležité je upozorňovat a připravovat systematicky dítě na možné nebezpečí, které ohrožuje lidské životy. Správné postupy a situace lze trénovat již mezi prvním a druhým rokem života dítěte, nesmí jich však být příliš mnoho.

„Všechno spolu, ale běhá dítě, rodiče ho jen chválí a sledují.“

(Pekařová; 2006, str. 23)

O výchově nestačí mluvit, nestačí dítě poučovat, upozorňovat slovy, poukazovat na „lepšího a hodnějšího“ kamaráda, výchova je a musí být praktickou a ukázkovou činností.

Denní režim předškoláka

„Už od tří let děláme ranní režim každý den stejně a společně. Nahlas popisujeme každou činnost, aby se z ranního odchodu stávala příjemná chvíle. Jde to, ale jen když nespěcháme.“ (srov. Pekařová, str. 41).

Brzké vstávání rodiny a dostatek času na odchod z domova, je správný výchovný postup, naopak chránit dítě delším spánkem a poté chvátat je neurotizace. To, co je pro dospělého pohodlí není pohoda pro dítě. Láska se v nepohodě předávat nedá. Pro vznik návyku sebekontroly dobře slouží nástěnky s piktogramy, kde si dítě může podle obrázku vyhledat a zkontrolovat například věci v batůžku.

„Probouzení s láskou je jako vítání do života.“

(Pekařová; 2006, str. 42)

Stávání je pro mnoho dětí stresem, jde o překonávání překážek a cestu do zimy. Mělo by probíhat formou doteku, pohlazení, přivítání, nikoli hlasitým voláním „vstávat“ či ostrým světlem.

Přítelem na cestě do mateřské školy se může stát i oblíbená hračka, která pomáhá dítěti udržet „svoji jistotu“ v situaci odloučení od rodiny. Povídání o tom, co dítě prožívalo ve škole je velmi důležitou věcí. Dítě má potřebu sdílet své zážitky, málo kdy se týkají toho, co bylo k obědu či ke svačině, na což se rodiče často ptají, ptají-li se vůbec. Dítě musí dostat prostor pro vyjádření emocí, jinak s nimi zůstává samo a odtahuje se od rodiny. Představa o plánu na odpoledne a večer je společná aktivita celé rodiny, obsahuje povinnosti členů vůči rodině, tedy i „malé dětské povinnosti“ a také obsahuje těšení se na společné výlety, procházky, hru nebo zábavu. Své místo mají rituály – tedy ranní i večerní, jako například úklid hraček, koupání, Večerníček, usínání s pohádkou. Vznikají společně tak, že rodič v láskyplné, klidné atmosféře učí dítě nejprve vlastní činností a později již jen pomocí a nakonec svou přítomností, jak jednotlivé věci dobře a správně dělat. Večerníček a jiné televizní pořady mají svou cenu jedině tehdy, když si o nich spolu s dítětem povídáme. Znamená to, že je shlédneme společně a poté o nich můžeme společně hovořit, rozebírat jednotlivé postavy a situace, rozlišovat kladné a záporné postavy a jejich jednání. Usínání táty nebo mámy v posteli s dítětem nepomáhá úzkost dítěte otužit a překlenout, nýbrž ji chrání a podporuje. Často se může stát předmětem citového vydírání dítětem.

„Když tedy vytýkáme dětem, že nám nic neřeknou, že si vymýšlejí, zapírají, nebo že dokonce lžou a jsou drzé, měli bychom se nejdříve zeptat sami sebe, jak jsme dosud reagovali na jejich nápady, přání, prohřešky a nedostatky. Zda jsme je ve skutečnosti k tomuto způsobu chování nedohnali sami.“

„Podobné je to s dětskými sliby. Dítě dá slib, protože cítí, že je to žádoucí nebo protože je k tomu nutíte a ono není s to se ubránit. Když v této chvíli slíbí cokoli, má od vás pokoj. Dospělý je pro dítě autorita, která má moc, může vynadat, nařezat, zakázat spoustu věcí. Dítě ví, že dospělého je lepší moc nedráždit.... Některé sliby z dětí máme, přestože jsou nerealistické. Co jiného je slib, že už nebudou zlobit o přestávce, vždycky budou mluvit pravdu, už nikdy nepřinesou pětku, vždycky si všechno uklidí. Takové sliby komplikují výchovu, protože za nějakou dobu budete v situaci, kdy se budete muset vypořádat s nesplněným slibem... Někdy máme silný pocit, že dítě

Umění vyjadřovat dětem lásku

„Musíme dítě navést k tomu, jak má lásku projevit. Umět mít rád, tedy projevit cit, když druhý něco potřebuje, vnímat, co ten velký člověk chce, co nemá, co mu chybí, z čeho je ustaraný.“
(Pekařová; 2006, str. 20)

Vyjadřovanou lásku a city rodičů umí dítě přijímat přirozeně, v prvních dvou letech života jen přijímá. Průchod a vyjadřování citů přicházejících od dítěte směrem k nám se musí dítě naučit. Třetí rok života dítěte je rok „s průvodcem“, každé nové poznání má probíhat v pevném spojení s rodičem v radosti, pohodě a pozitivní atmosféře. První citové vzory získává dítě v rodině při nemoci rodičů, sourozenců a jiných příslušníků. Svými postoji a chováním učí rodiče vcítit se do nemocného, pomáhat s obsluhou sebe i jeho. Společně s dětmi se zamýšlíme, jaký dárek by byl pro druhého nejlepší, jaký by ho potěšil. Důležité pro rozvoj citové oblasti dítěte jsou rodinné oslavy, radujeme se společně s oslavenci, jsme smutní, když se někomu přihodí něco zlého, atd. V těchto chvílích učíme dítě přemýšlet o druhém, rozvíjíme soucit, sympatie a další emoce.

4. ODMĚNA A TREST Z HLEDISKA TEOLOGICKÉHO

4.1 Autorita bible

„V minulosti bylo prakticky vždycky nesporné přední místo biblických výpovědí: že jde o morálku zjevenou samým Bohem. Předpisy Starého zákona se sice občas považovaly z hlediska dějin spásy za překonané, ale jinak platila bible naprosto za autoritu, i když se někdy z ní málo uvádělo.“
(Weber; 1998, str. 15)

„...nepřímé přikázání, jež lze získat ze starozákonních základních myšlenek, jako třeba ze stále se vracející řeči o odměně a trestu. Taková řeč se zdá být smysluplná jen při stanovisku, že se člověk může svobodně rozhodovat pro přikázání a požadavky nebo proti nim...“

„Zde by se mohlo namítat, že se s odměnou a trestem pracuje i při drezúře zvířat, tento motiv tedy nepředpokládá moment svobody vůle. Námitku lze vyvrátit poukazem na

podstatný rozdíl: Zvíře je odměnou a trestem vedeno k určitému jednání dodatečně, u člověk je řeč o odměně a trestu předem, motivuje se jimi k určitému jednání. „ ... člověk se sice pokládá za hlínu a nástroj v rukou Boha, vůbec ale ne za loutku. Je chápán jako duchovní a Bohem ke svobodné odpovědi povolná bytost. Má přistupovat vnitřně k Boží vůli jinak než všichni ostatní tvorové, a to je možné, jen když dokáže o sobě rozhodovat a jednat. „

(Weber; 1998, str. 225)

„Slovo „přikázání“ se vztahuje ke slovesům „kázat“, „přikazovat“ ve smyslu „poroučet“ nebo „nařizovat“ (německy: „Gebot“ – „bieten“, „gebeten“). Jazykové pozadí tím odpovídá zvláštnosti, jež ještě dnes z tohoto termínu zaznívá: že jde o požadavek uložený autoritou. Odtud je to výraz běžný zejména v jazykové oblasti biblické morálky, ať už tam, kde sám přichází ke slovu, nebo tam, kde se o něm mluví. Přikázáním se nikdy nemyslí celek mravních požadavků, nýbrž vždy jen požadavek jediný; přikázání má vždy určitý obsah. „

(Weber; 1998, str. 88)

4.2 Autorita Kristova

Hlavní přikázání lásky, které pronesl Kristus, jakožto nejvyšší autorita Nového Zákona a potažmo celé bible zní: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, z celé své duše, z celé své mysli a z celé své síly! Druhé je toto: „Miluj svého bližního jako sám sebe!: Většího přikázání nad tato dvě není.“

(Mk 12, 30)

Vztah ke druhému člověku je zakotven ve čtvrtém a pátém přikázání

Smysl čtvrtého přikázání obsaženého v Páté knize Mojžíšově (Deuteronomium): „Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh“

(Dt 5,16)

Toto přikázání je obsahem zaměřeno na vztah člověk – Bůh, člověk – člověk (společnost), člověk – rodiče. Dnes však již nejde jen o otázku úcty ve smyslu uznání autority, ale jde o „požadavek prokazovat úctu každému členu společenství, která mu přísluší v rodině, ve státě a společnosti, v církvi a podporovat ho.“

(Německá biskupská konference, 1995, str.168 – 170)

V tomto všeobecném rovném postoji vůči druhým lidem ve společnosti lze spatřit jakousi souvislost s rovnocenností a respektem vůči druhým lidem, který je dnes tolik postrádán v procesu vzdělávání dětí. Potřeba individuálního přístupu k dítěti a odhlédnutí od vlastních potřeb umožní přistoupit blíže ve vzájemné interakci dítě – pedagog a umožní naplnit tuto potřebu.

Podobně je vztah člověka ke druhému člověku zakotven v Sociálním učení církve, které obhajuje lidská práva a důstojnost lidské osoby, jakožto hodnot, které nejsou člověku propůjčeny státem, nýbrž svěřeny Bohem. Každý člověk na zemi má na ně právo a úlohou církve je toto právo obhajovat, tam, kde je porušováno.

5. NOVÉ PŘÍSTUPY K ODMĚNÁM A TRESTŮM

„Neexistují žádné správné, přiměřené_či nutné tresty. Jakýkoliv trest je rizikem svojí podstatou.“ „Nesprávné chování nemá zůstat nepovšimnuto, ať se jedná o děti nebo dospělé.“

(Kopřiva a kol.; 2008, str. 121)

5.1 Výchova bez trestů

Tento přístup, který předkládají Kopřiva, Nováčková, Nevolová a Kopřivová ve své knize Respektovat a být respektován. Vychází z poznatku, že mnohem častěji používáme trestů ve výchově spíše ze zvyku, než pro účinek. Mnohdy se přidávají důvody skryté, tj. nezvládnuté emoce, mocenské motivy, pohodlnost nebo bezradnost a často také osobní problémy. Takovéto trestání poškozuje emoční, sociální a morální vývoj dítěte, neboť trestáním se dítě učí, že mít moc je svrchovanější než se chovat správně. Sociální učení nápodobou je jeden ze základních způsobů učení dítěte. Pokud si dítě z trestu odnáší informaci, že ve shodě s chováním dospělého, může klidně ubližovat druhým, jestliže si nad nimi zajistí moc, bude tato informace platit v jeho příštím chování. Dojde tak k přenesení mocenského modelu do dalších vztahů a na další lidi.

Východiskem je partnerský model založený na nepodmíněném respektu druhé osoby, jakožto stejně důležité a rovnocenné. Toto chování chrání a uznává humánní hodnotu druhého člověka stejně jako mou vlastní. Děti jsou stejní lidé, jako my, zasluhují si stejný přístup, úctu a respekt.

Tresty mohou fungovat jako odpustky a výkupné:

- vyhrožování zákazem znamená vlastně vytvoření situace, kdy dítě může trest přijmout a chovat se nadále podle svého
- také může fungovat jako výkupné za přestupek, tedy naučíme dítě přijímat trest a ne chovat se správně

Napravit co jsem způsobil a změnit sám sebe ve svém chování dá mnohem větší práci, než přijmout na chvíli nějaký trest.

Emoce při trestu jsou většinou negativní (zlost, vztek, vzdor, ponížení, nespravedlnost, atd.) a nedovolují nám chovat se příliš racionálně. Většinou pod vlivem emocí přijímáme roli nepřítele (agrese) nebo oběti (pasivity). Ani jedna z nich nám neposlouží k vytvoření sebeúcty.

Pocity, které jsme při trestu pociťovali jako děti, jsme většinou potlačili hluboko do nevědomí, protože rozpor mezi milovanými rodiči a ubližujícími rodiči nedovedeme přijmout ani pochopit. Dokonce ani spravedlivý trest nevnímáme jinak.

S faktem, že sami způsobujeme rozpor, tj. trestáme jako naši rodiče, se vyrovnáváme opakováním tezí, že tresty jsou nutné a k výchově patří.

Čím nahradíme trest ve výchově?

Prožitím důsledky nějakého nesprávného jednání a snahou o napravení věci. Vše dobré, čeho si na sobě můžeme vážit, je plod pozitivní podpory a uznání od druhých lidí. Tresty poškozují sebeúctu a vztahy. Negativní dopady trestání mohou přetrvávat v chování a myšlení až do dospělosti.

Rozdíly mezi tresty a přirozenými důsledky

Přirozené důsledky vyplývají z provinění, nemusíme je nijak vymýšlet, jsou snadno viditelná a patrná, stačí na ně dítě upozornit. Dochází tak k přirozené reakci na důsledek která dává:

- možnost porozumět situaci
- možnost pocítit negativní důsledky
- předpokládá hledání řešení a nápravy
- předpokládá aktivní účast a reakci

Strategie správného postupu a reakce na chybu

1. Věnovat se emocím: já-výroky, empatické reakce, odložení řešení v příliš silných emocích
2. Spoluúčast druhé strany na řešení a nápravě: jde o mluvení s dítětem, nikoli na dítě, popisujeme problém, pomáháme informací, výběrem vhodných postupů řešení, sdělení očekávání. Vzniká vzorec: přestupek – spoluúčast – náprava.
3. Provést opatření : tj. vracet problém k dítěti a jeho možnostem řešení, návrhům, nejdříve dát výběr, navrhnout alternativu, lze užít i fyzické převahy (nikoli trestu) a odstranit dítě v afektu ze situace, dát šanci.
4. Řešit situaci se všemi, kterých se to týká, s celým společenstvím.
5. I nedokonalá náprava je lepší než trest.
6. Spoluúčast dítěte na náhradě škody např. z kapesného
7. Postupy pro náročnější situace: zlepšení komunikace a vztahu, deklarace svého postoje, dohoda o neútočení, dočasné oddělení od společenství,..
8. Když přece jen „ujedeme“ – jsme lidé a chybujeme, přesto tresty nepatří k dobrým výchovným praktikám.

5.2 Výchova bez odměn

„Alternativou k odměnám ve výchově je uspořádat podmínky pro činnosti a chování dětí tak, aby mohly prožívat pozitivní přirozené důsledky těchto činností a chování.“

(Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová; Respektovat a být respektován, str. 155)

Jedná se tedy o ocenění jako zpětná vazba, která opět vyjadřuje partnerský, rovnocenný vztah.

Odměny a tresty lze chápat jako dvě strany téže mince působící vnějším popudem na požadovanou změnu chování dítěte, ale nepůsobí změnu chování či postoje uvnitř. Účinky odměn a trestů nejsou tak dlouhodobé, jak si mnozí neoprávněně domnívají.

Co je a co není odměna

Riziko odměny je ve smyslu uplácení, aby někdo udělal něco, co chceme my. Jedná se tedy o nerovnoměrný vztah, ve kterém jeden disponuje odměnou a druhý iniciativitou či aktivitou pouze za přítomnosti nebo dosažení odměny. Nelze zaměňovat mzdu za odměnu, mzda se používá v rovnocenném vztahu, kde obě strany projevují iniciativu a zájem, je to jakási oboustranně chtěná smlouva.

Odměny skutečný zájem snižují, neboť snižuje vnitřní motivaci a degraduje činnost, která za odměnu probíhá na úroveň domluvené nebo očekávané odměny.

Odměny v učebním procesu

Stejným způsobem fungují odměny u dětí i v zájmu o učení. Odměny ve škole (jako jsou hvězdičky, razítka, atd.) degradují učivo na sběratelství odměn, známek. Učení potřebuje bezpečné prostředí, smysluplnost, přiměřený čas a zapojení smyslů a emocí (uvolňují se při něm i endorfiny – látky vzbuzující příjemné pocity – při „aha“ zážitku).

„Pokud chtějí rodiče svému dítěti pomoci udržet vnitřní motivaci k učení, měli by do značné míry známky ingorovat.“

(Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová; Respektovat a být respektován, str. 161)

Přes odměny se ke kvalitě nedostaneme, ta se dá zaručit pouze vnitřním chtěním, angažovaností a přesvědčením. Odměny dokonce potlačují tvořivost, vedou k požadavku dostávat stále více a více a odměňovaný se stává závislý na odměně.

Pozitivní přirozený důsledek není odměna, ale spíše přirozený vztah, který odměnu nejenom nahradí, ale posiluje soudržnost vztahů v rodině, podporuje motivaci.

Dar – jako předmět vyjadřující přátelství, zájem, lásku a uznání nesmí být spojován s dobrým nebo špatným chováním (např. na Vánoce, k Mikuláši, k svátku, apod.).

Pochvala – vyjadřuje mocenský vztah tím, že se při ní cítí ten, kdo chválí kompetentní udělovat pochvalu, vyjadřuje neoprávněné zobecnění (nálepkování), často lacinou frází či přeháněním. Je tedy druhem odměny a způsobem manipulace, je nebezpečná pro demokracii a humanitu.

Pro děti je důležitější a přínosnější, zařadíme-li věci tak, aby se vydařily a děti se mohly pochválit samy. V tomto ohledu je důležité všimnout si toho, co je pozitivní a to

vyjadřovat ve zpětné vazbě, která se zaměřuje na činnost nebo chování, nikoli na hodnocení osoby. Zpětná vazba slouží tomu, komu je zrcadlena, hodnocení druhé osoby slouží nejvíce tomu, kdo sám hodnotí. Bez zpětné vazby se nelze učit a dobře postupovat.

Jak tedy dávat ocenění?

- neverbálně (úsměv, gesta, aj.)
- popisem či informací
- vyjadřováním jen svého názoru
- mluvíme o pocitech
- poděkováním, povzbuzením

III. PRAKTICKÁ ČÁST

6. ODMĚNA A TREST ZE SPOLEČENSKÉHO HLEDISKA

Problematiku odměn a trestů, tak jak na ni nahlíží společnost, jsem se snažila zmapovat ve své praktické části dotazníkem, který byl zaměřen na průzkum souvislostí mezi některými faktory, obzvláště mezi vlastními zkušenostmi z dětství, výchovou dětí v současnosti a životní filosofií. Dotazník byl adresován rodičům, vychovatelům a pedagogům. Mým záměrem bylo vysledovat, které faktory se navzájem nejvíce ovlivňují a uplatňují ve výchově. Respondenty jsem rozdělila na tři skupiny, kritériem třídění byla životní filosofie rodiny.

Jako předpoklad jsem zvolila myšlenku, že **věřící a nábožensky orientované rodiny používají při výchově méně trestání a odměny, než rodiny ateistické**. Jelikož v našich zemích je obecně nejvíce rozšířeným náboženstvím křesťanství (ať již se jedná o katolické či protestantské učení), opřela jsem svou tezi o tzv. zlaté pravidlo Ježíše Krista, které pronesl při svém horském kázání: „*Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi; v tom je celý Zákon i Proroci.*“ (Matouš; 7,12). Podle něho by tedy především křesťansky založení rodiče, vychovatelé a pedagogové měli k dětem přistupovat spíše partnersky a řídit se tímto pravidlem, stejně jako přikázáním lásky.

6.1. Dotazník a jeho části

Dotazník je členěn do dvou částí: Část A se soustřeďuje na vlastní zkušenosti z dětství respondenta (v rodině, mateřské škole či jinde), část B se zaměřuje na současné zkušenosti a praktiky respondenta při výchově vlastních dětí, či dětí svěřených v pedagogických zařízeních.

Znění otázek dotazníku:

Část A

1. Vyrůstali jste v úplné rodině? ANO / NE. Pokud ne, který z rodičů zde chyběl, případně důvod (rozvod, úmrtí, aj.)?
2. V jaké rodině jste vyrůstali? Vyberte prosím jednu z následujících variant:

- věřící, praktikující náboženství v církevním společenství
 - věřící, nepraktikující náboženství v církevním společenství
 - nevěřící, ateistické
3. Užívali Vaši rodiče při Vaší výchově současně odměny i tresty? ANO / NE
(pouze odměny / více odměny než tresty / více tresty než odměny / pouze tresty)
 4. Vzpomenete si na nějaký trest **v době Vašeho předškolního období?**
 5. Pokud ano, na jaký?
 6. Jaký největší trest si z celého dětství pamatujete?
 7. Jaké emoce jste při něm prožívali?
 8. Byl tento trest podle Vás spravedlivý a v čem ?
 9. Jaký nejběžnější trest si z dětství pamatujete?
 10. Byl tento trest podle Vás účinný , v čem a proč?
 11. Vzpomenete si na nějakou odměnu **v době Vašeho předškolního období**
 12. Pokud ano, jakou?
 13. Jakou největší odměnu jste v dětství dostali a za co?
 14. Jaké emoce jste při ní prožívali?
 15. Jaké jiné odměny jste měli nejraději?
 16. Potěší Vás podobné odměny i nyní v dospělosti? ANO / NE

Část B

1. Uveďte prosím počet a věk Vašich dětí:
2. Vyrůstají Vaše děti v úplné rodině? Pokud ne, který z rodičů chybí, případně důvod (rozvod, úmrtí, aj.)?
3. Používáte ve svých výchovných postupech současně odměny i tresty? ANO /NE
(pouze odměny / více odměny než tresty / více tresty než odměny / pouze tresty)
4. Myslíte, že výchova bez odměn a trestů je prakticky reálná a možná? ANO / NE
(pouze bez odměn ANO / pouze bez trestů ANO)
5. Použili jste někdy při výchově dítěte takový trest, kterého jste později litovali?
6. Víte, za co jste jej dítěti uložili? ANO / NE
7. Víte, jakou odměnu má Vaše dítě nejraději, čím jej nejvíce odměníte? ANO /NE
8. Víte, jakého trestu se Vaše dítě nejvíce obává? ANO / NE
9. Vyhrožujete svému dítěti potrestáním či něčím jiným? ANO / NE
Pokud ano, máte v úmyslu dítě takto potrestat? ANO / NE / NEVÍM

10. Má zrovna teď Vaše dítě něco slíbeného za dobré výsledky, chování či jiné věci?
11. Pokud ano, máte v úmyslu svého slibu dostat? ANO / NE / JEŠTĚ NEVÍM
12. Jaký nejběžnější trest svému dítěti ukládáte?
13. Jak nebo čím své dítě nejčastěji odměňujete?
14. Co si představujete pod názvem výjimečný trest a výjimečná odměna?

V závěru dotazníku měli respondenti možnost zdůraznit nebo vyjádřit své vlastní důležité postoje a názory, případné dodatky či jiné zkušenosti týkající se zkoumané problematiky.

Oslovila jsem 60 respondentů, spolupracovalo 53 respondentů všech věkových kategorií, kteří jsou rodiči, vychovateli nebo pedagogy. Odpovídali podle vlastní vůle, nezodpovězené otázky nevyhodnocuji, respektuji vlastní názor každého respondenta a možnost vyjádřit se či nikoli.

6.2 Vyhodnocení dotazníku

6.2.1. Respondenti vyrůstající v ateistických rodinách (20 dotazovaných)

V těchto rodinách se používá více odměn než trestů (a to v nadpoloviční většině), u tří dotazovaných se objevují více tresty než odměny. Nejčastěji si respondenti nemohou vzpomenout na trest v předškolním období, a pokud již si na nějaký vzpomenou, jedná se o trest tělesný. Jako největší trest se této skupině vybavuje také trest tělesný jako je facka, výprask či klečení, při kterém nejčastěji prožívali vztek, lítost, strach a nenávisť. Devět z dotázaných se domnívá, že tento trest byl nespravedlivý, osm se domnívá, že byl spravedlivý. Nejběžnějším trestem v dětství byl zákaz chození ven nebo TV, na druhém místě výprask. Účinnost trestu potvrzuje devět dotázaných proti čtyřem, kteří naopak tvrdí, že byl neúčinný.

Na odměnu v předškolním věku si respondenti nejčastěji nepamatují, pokud ano, jedná se spíše o odměnu věcnou (plyšák, hračka, aj.), také pochvalu a sladkosti. Největší odměnu v dětství si respondenti nejčastěji nepamatují, a pokud ano, jedná se o věcnou odměnu: kolo za vysvědčení, dárky, aj. Emoce doprovázející tuto odměnu byla

nejvíce radost, také spokojenost. Jinými oblíbenými odměnami byly sladkosti, pochvaly a drobné dárčky (knihy, drobnosti). Tato odměna i v současné době většinu respondentů potěší, pouze jeden uvádí, že ne.

Respondenti sami mají v současné době rodinu nejčastěji s počtem dětí dvě a jedno, nejvíce čtyři. Ve své vlastní výchově používají více odměny než tresty a většina je přesvědčena, že bez odměn a trestů to při výchově dětí nejde. Třináct dotázaných z dvaceti uvedlo, že udělili trest, kterého později litovali. Z toho dvanáct z nich vědělo, zač byl udělen. Sedmnáct respondentů z dvaceti zná oblíbenou odměnu svých dětí, a patnáct tuší, kterého trestu se jejich dítě obává. Větší polovina dotázaných používá tresty jako hrozby, a pouze dva z nich jsou připraveni tuto hrozbu nevyplnit, ostatní ji poté hodlá i uplatnit. Používání odměn, jako motivačních faktorů se ve většině nepraktikuje, ovšem ti, kdo slíbí svým dětem odměnu předem, také hodlají svůj slib splnit. Jako nejběžnější trest se v této skupině užívá zákaz (a to většinou TV nebo PC a také vycházek a oblíbených činností). Nejčastější odměnou je nejvíce pochvala, nemateriální ocenění (jako je společný večer, zážitek, apod.).

Pod pojmem výjimečný trest si představují větší trest než běžný, něco co se odchyluje od standardu, za nějaký velmi vážný přestupek nebo důsledek výjimečného chování, také tělesný trest či nepřiměřený trest nebo omezení oblíbených aktivit, tedy takový záporný vjem, který zůstane navždy v paměti. Má jít o událost, na kterou si rodič má udělat čas a vysvětlit ji.

Výjimečná odměna je opak tohoto výjimečného trestu, veliký dar, splnění nejtajnějšího přání, společná dovolená, peníze, větší dárek za veliké úsilí a snahu, společný prožitek, tedy nadstandardní kladný vjem a pocit, který si odměněný bude pamatovat navždy.

Připomínky, které vyjádřili dotazovaní k této problematice, se týkaly důrazu na mírnost, adekvátnost, srozumitelnost a přiměřenost trestu vzhledem k dané situaci. Většinou je patrný opatrný přístup k tělesným trestům a preference odměna s důrazem na verbální způsob komunikace a trpělivost. Byly zde však zaznamenány i razantnější postoje k trestům.

6.2.2 Respondenti vyrůstající ve věřících nepraktikujících rodinách (22 dotazovaných)

V těchto rodinách se užívá při výchově odměna i trestů současně, přičemž převažují u slabší poloviny odměny nad tresty, v jednom případě i více tresty než odměny. Většina si nemůže vzpomenout na žádný trest v době předškolního období. Pět respondentů z dvaadvaceti si vzpomíná na zákaz vycházek nebo televizních pořadů pro děti. Největším trestem v této skupině je výprask či tělesný trest, při kterém nejčastější emocí byl vztek a lítost, také se zde objevuje stud. Jako nepřiměřený a nespravedlivý jej označuje osm dotazovaných, sedm se domnívá, že byl spravedlivý. Nejběžnějším trestem v dětství se zde jeví ve stejné míře slovní domluva, vynadání nebo pokárání a zákazy (většinou televizních pořadů). Polovina respondentů je označila za účinné.

Odměna v předškolním věku je nejčastěji materiální, podobně největší odměnou jsou odměny věcné (hračky, kolo, knihy, oblečení, atd.), při nichž prožívali dotazovaní radost a nadšení. Mezi oblíbené odměny v této skupině patří sladkosti a dobroty, také dárky, které potěší téměř většinu dotazovaných i dnes.

Ve svých rodinách, většinou majících dvě děti, uvádí, že při výchově užívají více odměn než trestů, a také vyjadřují přesvědčení, že bez odměn a trestů výchova praktikovat nelze. I zde většina připouští, že užila trest, kterého později litovala a téměř všichni (až na dva z nich) uvádí, že vědí, za co byl trest udělen. Oblíbenou odměnu dětí zná sedmnáct z dvaadvaceti dotazovaných. Třináct jich je schopno určit trest, kterého se jejich dítě obává. V této skupině se spíše uplatňuje hrozba trestem, jež by opravdu uplatnila jen polovina vyhrožujících, tedy šest lidí, pět je rozhodnuto tuto hrozbu neuplatnit. Motivace k úkolu odměnou je v této skupině méně užívaným nástrojem a ani tady není stoprocentní jistota odměny při splnění úkolů. Jako nejběžnější trest je zde téměř poloviční většinou uváděn zákaz TV, PC, vycházek, na druhém místě pak ústní pokárání či domluva. Nejčastější odměnou jsou dárky, oděv, finance, tedy věcné odměny, následuje slovní pochvala.

Výjimečným trestem je podle dotazovaných jednorázové a oprávněné jednání, například výprask, domácí vězení, které se vymyká standardu, a které spíše narušuje duševní stav dítěte (třeba svou krutostí nebo nepřízní rodičů) a do výchovy nepatří, neumí si jej ve výchově ani představit, patří do kompetence justičních orgánů. Výjimečná odměna je spíše slavnostní prožitek, návštěva divadla, nebo dokonce dovolená, či větší dárek za něco, co uděláme navíc, může se jednat o nějakou

výjimečnou událost. Devět z dvaačtyřiceti dotazovaných si neumí pod pojmem výjimečný trest ani výjimečná odměna ve výchově nic představit.

Vlastními slovy vyjadřují důraz na individualitu dítěte (co je pro jedno dítě trestem druhé nepotrestá). Také je vyzdvížena důležitost přirozené autority a vlastního příkladu, pravidel, je zde zmíněna interakce ve výchově, tedy i dítě stále učí své rodiče objevovat svět a sám sebe. V mnoha případech jsou odměny a tresty spíše potlačovány či nepřiznává se jim velká účinnost v praxi, tělesné tresty jsou odsuzovány, vyčleňovány a používány spíše okrajově, podobně odměny jsou lehce nadsazeny nad tresty, důraz dotazující kladou na spravedlivost, také důslednost a přirozený důsledek jednání dítěte.

6.2.3 Respondenti vyrůstající ve věřících a praktikujících rodinách (11 dotazovaných)

Menší polovina oslovených této skupiny udává, že při jejich výchově v dětství užívali rodiče spíše odměny než tresty, současně se zde vyskytuje u tří dotazovaných i varianta více tresty než odměny. Na trest v předškolním období si více než polovina respondentů nevzpomíná, dvakrát je zmíněn tělesný trest a dvakrát zákaz. Za největší trest je nadpoloviční většinou považován trest tělesný (facka, výprask, pohlavek), teprve poté zákaz. Nejčastěji je trest doprovázen lítostí a naštváním, přesto je hodnocen spíše jako spravedlivý. Nejběžnějším trestem zakoušeným v dětství je tělesný trest (opět pohlavek, výprask), objevuje se zde také v menší míře slovní pokárání a zákazy. Účinnost těchto trestů potvrzují jen tři z dotázaných kladně, někteří přistupují váhavě či zamítavě.

Odměnu v předškolním období si nepamatuje sedm z jedenácti dotázaných, další tři si vzpomínají na slovní ocenění a uznání. Největší odměnou v dětství je i zde odměna věcná (kytara, kolo, brusle, hračky), také pak prožitek v kině či v láskyplné atmosféře. Emocemi, doprovázející tyto odměny, jsou radost, euforie, štěstí, atd. Další oblíbené odměny této skupiny jsou pochvaly, pobyty mimo domov prožité s někým jiným. Sedm z jedenácti dotázaných tyto odměny potěší i nyní.

Vlastní rodiny respondentů mají většinou tři a čtyři děti, nejvíce pět dětí. Uplatňují ve své výchově odměny a tresty, stejně tak jako více odměny než tresty, neboť bez odměn a trestů si nadpoloviční většina výchovu představit nedovede. I zde se objevuje v devíti případech trest, kterého později rodiče litovali a až na jednoho respondenta si

všichni pamatují, za co byl tento trest udělen. Sedm z dotazovaných používá trest k výhrůžce, pouze pět z nich je ochotno dítě takto potrestat. Šest respondentů používá k motivaci slib, avšak pouze polovina z nich tento slib opravdu dodrží. Nejběžněji užívaný trest je zde opět zákaz (TV, PC), méně je slovních, pracovních či tělesných trestů. Nejčastější odměnou jsou dárky, poté pochvaly, sladkosti, uznání, společné chvíle.

Výjimečný trest je podle respondentů této skupiny takový, na který si bude dotyčný pamatovat, užívaný za závažné porušení pravidel a to od největší výhrůžky, přes zákazy a domácí vězení až po soudní odsouzení. Výjimečná odměna je něco, co dotyčný nečeká, co si též zapamatuje na celý život, odměna za dosažení nějaké životní situace (např. maturity) a to formou večeře v restauraci nebo dovolené. Téměř polovina si výjimečnou odměnu ve výchově nedovede představit.

Vlastní názory respondentů vyjadřují postoj, ve kterém trest vnímají jako ne zcela běžné výchovné opatření, přesto v některých případech nutné. Pokouší se jej převádět na přirozené důsledky, používat efektivní komunikaci a to vždy ve shodě se svědomím a spravedlností a srozumitelností dítěti. Odměnu pak hodnotí jako věc přinášející dětem radost, opět se zde prosazuje ohleduplnost k dětem a potřeba ocenit dítě za některé činy.

6.3 Co vyplývá z dotazníku

6.3.1 Vztahy mezi úplností a neúplností rodin

Jelikož většina respondentů pocházela z rodin úplných, nepovažují za důležité zaobírat se touto skutečností jako kritériem pro vyhodnocování dotazníku. Popisují je tedy podrobněji pouze proto, že otázka úplnosti a neúplnosti byla součástí dotazníku.

Ze všech 53 respondentů pocházely pouze 4 z neúplné rodiny a to bez přítomnosti otce a to třikrát z důvodu úmrtí otce, jedenkrát z důvodu rozvodu.

Ve skupině nevěřících rodin vyrůstali v neúplné rodině (z důvodu rozvodu a úmrtí otce) dva respondenti. Oba dva uvedli, že jejich děti vyrůstají v neúplné rodině z důvodu rozvodu. V této skupině se nachází ještě dva respondenti, kteří vychovávají

své děti v neúplné rodině také z důvodu rozvodu. Tedy ze dvou neúplných rodin zde vznikají čtyři neúplné rodiny vychovávající své děti bez otce.

Z rodin nepraktikujících věřících vychází dva respondenti z neúplných rodin (z důvodu úmrtí otce), které své děti vychovávají v rodinách úplných. V této skupině se nachází jeden dotazovaný, který své děti vychovává v neúplné rodině bez otce.

Všichni respondenti vyrůstající v rodinách věřících a praktikujících, své děti vychovává jeden z nich v rodině neúplné (z důvodu úmrtí). Podle mého mínění skutečnost úplnosti a neúplnosti rodiny danou tezi zásadně neovlivnila.

6.3.2 Vztah mezi hrozbou trestem a skutečným potrestáním

	HROZBA TRESTEM	SKUTEČNĚ POTRESTÁ
z nevěřících rodin	55%	45%
z věřících nepraktikujících	54%	27%
z věřících praktikujících	64%	46%

6.3.3 Vztah mezi slíbenou odměnou a plánovanou odměnou

	SLÍBENÁ ODMĚNA	OPRAVDU ODMĚNÍ
z nevěřících rodin	15%	15%
z věřících nepraktikujících	32%	27%
z věřících praktikujících	27%	27%

6.3.4 Porovnání jednotlivých skupin respondentů

Část A - procentuelní vyjádření odpovědí

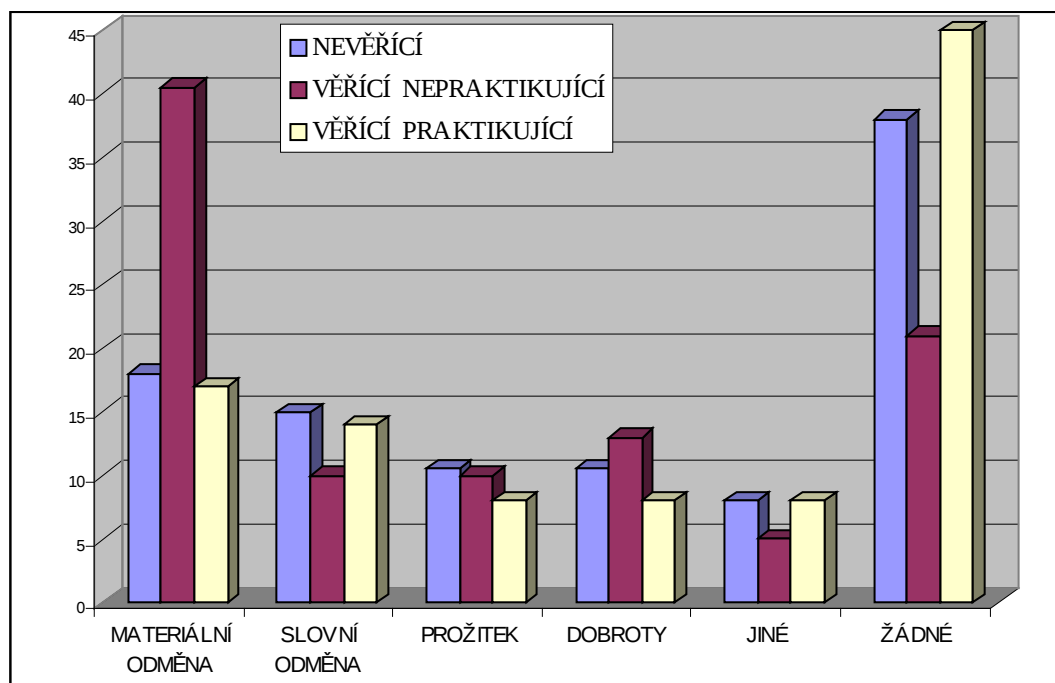
TÉMA OTÁZKY	Z NEVĚŘÍCÍCH RODIN	Z VĚŘÍCÍCH NEPRAKTIKUJÍCÍCH	Z VĚŘÍCÍCH PRAKTIKUJÍCÍCH
Odměny a tresty v dětství	55 % víc odměny 30% odměny a tresty 15% více tresty	45% více odměny 5% více tresty 50% oboje	46% více odměny 27% více tresty 18% oboje stejně 9% ne
Trest v předškolním Období	50% nepamatuje 25% fyzický trest 15% zákaz 10% práce	56% nepamatuje 22% zákazy (TV, vycházek) 22% tělesné tresty	55% nepamatuje 18% zákazy 18% tělesné tresty 9% jinak
Největší trest v dětství	65% facka, tělesný 20% nepamatuje 15% zákaz	54% výprask, tělesný 14% zákaz 18% slovní 14% nevyplněno	55% tělesná trest 18% zákazy 27% neví
Emoce při něm Prožívané	40% vztek 15% lítost, 10% strach 20% jiné 15% nevyplněno	27% vztek 9% lítost 9% stud 41% jiné (zlost, úleva) 14% nevyplněno	18% lítost 18% naštvání 28% jiných 36% nevyplněno
Byl tento trest Spravedlivý	45% ne 40% ano 15% nevyplněno	36% ne 32% ano 14% něco mezi 18% nevyplněno	54,5% ano 9% asi ano 36,5% nevyplněno
Nejběžnější trest v dětství	45% tělesné 30% zákaz 10% slovní 15% neví	27% zákaz 22% slovní kárání 17% tělesné 17% jiné 17% nevyplněno	43% tělesný trest 28,5% slovní trest 21,5 zákazy 7% jiné
Byl tento trest účinný	45% ano 25% ne 30% nevyplněno	50% ano 9% asi ano 23% ne, nebyl 18% nevyplněno	27% ano, 18,5% ne 18,5% částečně 36% nevyplněno
Odměna v předškolním věku	40% neví 20% věčná 15% pochvala 15% sladkosti 10% jiné	50% hračka, dárek 32% si nevzpomíná 14% pochvala 4% jiná	65% si nevzpomíná 14% slovní ocenění 7% drobnosti 7% prožitkem 7% dobroty
Největší odměna v dětství	40% neví 20% dárky 15% pochvala 25% prožitek návštěva	59% věcné (hračky,...) 9% slovní 4% jinak 28% nevyplněno, nepamatuje si	36,5% věcné odměny (hračky, kolo, aj.) 18% prožitek 9% dobroty 36,5% nepamatuje si
Emoce při ní prožívané	30% radost 10% spokojenost 50% nevyplněno 10% ostatní	59% radost 9% nadšení 4,5% jiné 27,5% žádné	36% radost 19% ostatní 45% nevyplněno
Jiné oblíbené Odměny	20% dobroty 20% pochvala 15% drobnosti 5% ostatní 50% nevyplněno	28,5% dobroty, 21,5% dárky, 18% prožitek 14% žádné, 11% pochvala, 7% jiné	27% pochvala 18% pobyt jinde 5% dáreček 5% sladkosti 45% nevyplněno
Potěší vás i nyní	75% ano 5% ne 20% nevyplněno	86,5% ano, 4,5% ne 9% nevyplněno	64% ano 36% ne

Část B – procentuelní vyjádření odpovědí

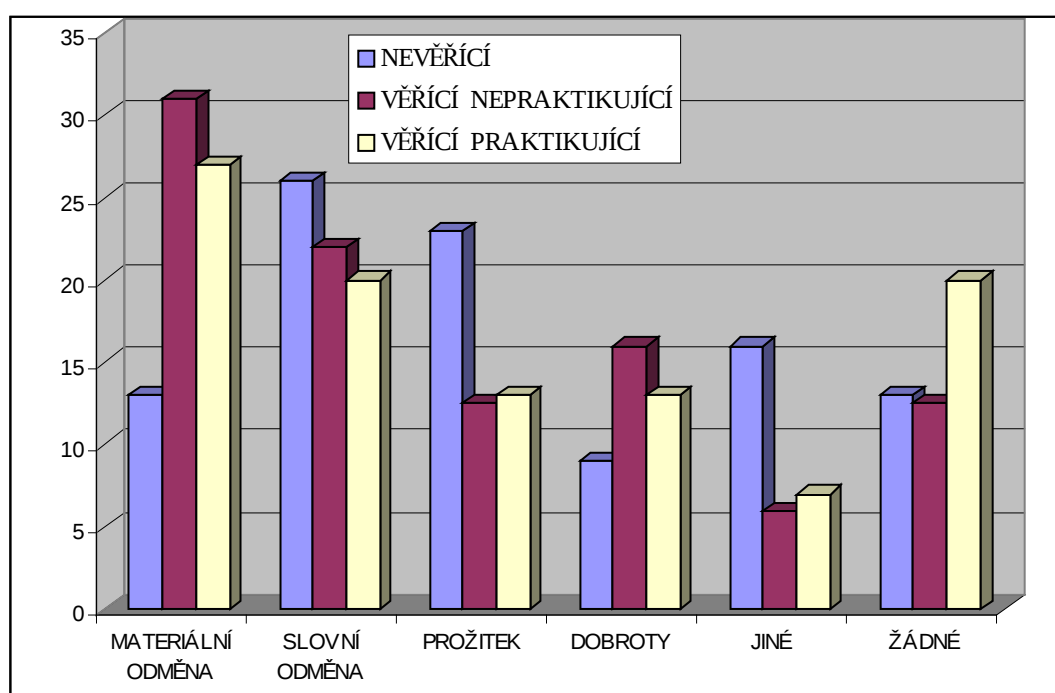
TÉMA OTÁZKY	Z NEVĚŘÍCÍCH RODIN	Z VĚŘÍCÍCH NEPRAKTIKUJÍCÍCH	Z VĚŘÍCÍCH PRAKTIKUJÍCÍCH
Používáte odměny i tresty	60% víc odměny 25% ano oboje 15% nevyplněno	45,5% víc odměny 36% ano oboje 14% ne 4,5% nevyplněno	45,5% více odměny 45,5% oboje 9% více tresty
Lze bez trestů a odměn	60% ne 30% ano 0% nevyplněno	63,5% ne 18% ano 13% jinak 4,5 % nevyplněno	55% ne 9% ano 9% ano i ne 9% pouze bez trestů 18% nevyplněno
Litovaný trest	65% ano 10% ne 5% nevím 20% nevyplněno	68% ano 18% ne 5% snaha vyhnout 9% nevyplněno	82% ano 9% ne 9% nevyplněno
Víte, zač byl udělen	60% ano 5% ne 35% nevyplněno	59% ano 4,5% ne 36,5% nevyplněno	73% ano 9% ne 9% nevyplněno
Znáte oblíbenou odměnu dítěte	85% ano 15% nevyplněno	77% ano 23% nevyplněno	63% ano 37% ne
Znáte obávaný trest dítěte	75% ano 5% neví 5% neobává se 15% nevyplněno	59% ano 18% ne 23% nevyplněno	55% ano 9% ne 9% neví 27% nevyplněno
Hrozíte dítěti trestem	55% ano 25% ne 5% nemusím 15 % nevyplněno	54% ano 32% ne 14% nevyplněno	64% ano 18% ne 18% nevyplněno
Potrestáte jej tak	45% ano 10% nevím 5% ne 40% nevyplněno	27% ano 23% ne 9% nevím 4,5% někdy 36,5% nevyplněno	46% ano 18% ne 9% nevím 27% nevyplněno
Má nyní něco slíbeného	70% ne 15% ano 15% nevyplněno	54% ne 32% ano 14% nevyplněno	55% ne 27% ano 18% nevyplněno
Splníte tento slib	15% ano 85% nevyplněno	27% ano 4,5% ne 68,5% nevyplněno	27% ano 9% ne 64% nevyplněno
Nejběžnější trest	45% zákaz (PC,TV) 40% jinak (práce, slovní, aj.) 15 % nevyplněno	42% zákaz (TV,...) 25% žádné 12,5% slovní 12,5% jiné 8% tělesné	36,5% zákaz (TV, PC) 9% slovní vynadání 9% tělesný (plácnutí) 9% jiný 36,5% nevyplněno
Nejčastější odměna	25% pochvala 19% prožitek 12,5% dárek 9% dobrota. jídlo 22% jiné 12,5% nevyplněno	35,5% věcná 19% pochvala 16% dobrota 13% prožitek 13% žádné 3% jiné	27% dárečky, drobnosti 20% uznání, pochvala 13,% prožitek 13,% dobroty 7% jiné 20% žádné

6.3.5 Grafické znázornění

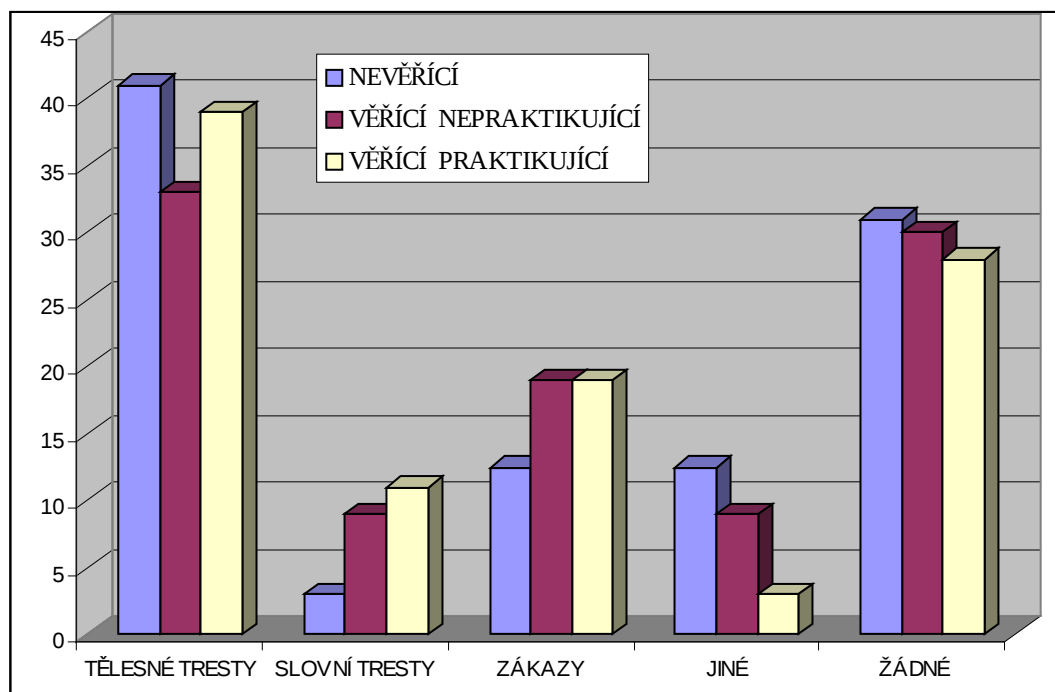
GRAF ODMĚN RESPONDENTŮ V DĚTSTVÍ (%)

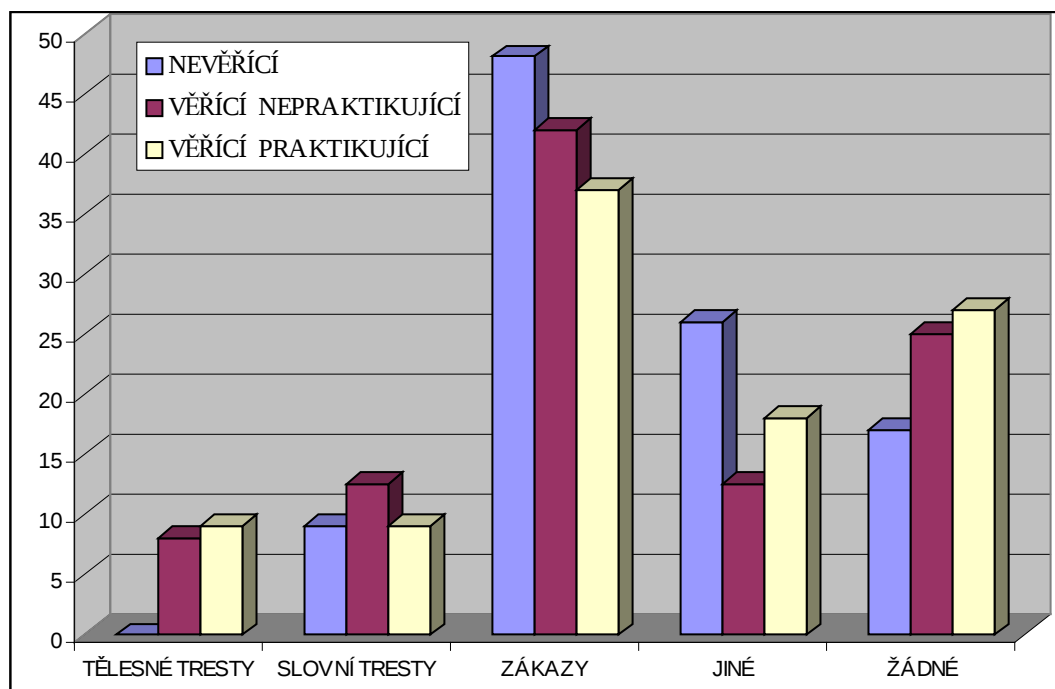
GRAF ODMĚN POUŽÍVANÝCH RESPONDENTY VE VÝCHOVĚ (%)

GRAF TRESTŮ RESPONDENTŮ V DĚTSTVÍ (%)

GRAF TRESTŮ POUŽÍVANÝCH RESPONDENTY VE VÝCHOVĚ (%)

6.4 Shrnutí výsledků výzkumu

6.4.1 Vyhodnocení grafu odměn

Z grafu odměn je patrný nárůst jejich uplatňování ve výchově v současnosti oproti zkušenosti z dětství respondentů. Rozdíl mezi tím, jak byli dotazovaní odměňováni v dětství a jak nyní odměňují ve výchově své děti sami může být způsoben:

- nedostatečností paměti vzhledem k časovému odstupu
- rozdílem v dosaženém stupni vnímání odměn v dětství
- faktickým stavem společnosti v dřívějších dobách, chudší rodiny, méně času na děti, zaměstnanost matek již od velmi malých dětí

Nárůst se v současnosti zaznamenává především v oblasti slovních odměn (pochvala, povzbuzení, poděkování, aj.) a také v oblasti prožitku.

Na prožitek je dnes nejvíce orientována skupina lidí z nevěřících rodin, naopak na materiální odměnu se více soustředí pozornost lidí ze skupiny věřících nepraktikujících rodin, a to jak již v dětství těchto lidí, tak i v současné praxi.

Důraz na dobroty, sladkosti a pamlsky vzrostl především u lidí pocházejících z rodin věřících praktikujících. Do jisté míry to může souviset s celkovým ekonomickým rozvojem těchto rodin a nadstandardem oproti minulosti, neboť se většinou jedná o rodiny s větším počtem dětí.

6.4.2 Vyhodnocení grafu trestů

Prokazatelně markantní rozdíl se projevuje u kategorie trestů tělesných. Lidé, kteří vyrostli v rodinách praktikujících nejvíce tělesné tresty, je sami již ve své výchově nepoužívají, či jen velmi omezeně. Rozdíl v této kategorii vykazují všechny posuzované skupiny, přičemž největší rozdíl vykazují právě lidé pocházející z nevěřících rodin.

V kategorii slovních trestů (tj. pokárání, vynadání, „kázání“, křičení, aj.) lze zaznamenat jen nepatrný nárůst u respondentů z rodin věřících praktikujících..

Kategorie zákazů je v současné době obecně nejužívanější ve všech zkoumaných skupinách, nejvíce se uplatňuje ve skupině lidí z nevěřících a věřících nepraktikujících rodin.

Nárůst v kategorii jiné tresty (např. tresty prací, strohou komunikací rodiče s dítětem, odepření přízně, atd.) představuje největší rozdíl u skupiny pocházející z nevěřících rodin.

IV. ZÁVĚR

Praktická část bakalářské práce dokazuje, že můj předpoklad nebyl správný. Odměňování a trestání dětí není ponejvíce ovlivněno filosofií rodiny, tedy tím, jakým způsobem přistupuji ke druhému člověku (v našem případě dítěti). Biblické *Miluj Boha nadevše a bližního jako sebe sám* se vztahuje v praxi na způsoby odměňování a trestání, respektive i toto lze praktikovat v souladu s vlastním svědomím člověka. Cílem mé práce bylo potvrdit nebo vyvrátit **teorii, že věřící lidé méně trestají a odměňují než lidé nevěřící. Tato teorie není potvrzena.** Lidé, ač rozdělení do skupin podle způsobu přístupu k náboženství, v celkovém hodnocení nevykazují výrazné rozdíly, naopak spíše jednají v mnoha případech podobně. Zároveň však výzkum podtrhuje fakt, že lidé, kteří v dětství zažili tělesné tresty v největší míře, se je snaží ve své praxi již neuplatňovat. **Vlastní zkušenost tedy mnohem více ovlivňuje a podmiňuje užívání těchto výchovných metod.** Dalším výrazným vlivem, který působí na užívání odměn a trestů je společnost. Ta nám současně nabízí snadnou možnost k sebevzdělávání formou nejrozličnějších příruček a metodik. Časté setkávání se s mediálními informacemi o týrání a nelidském jednání s dětmi nás burcuje k pozici odmítání těchto praktik a pozitivně ladí k humánnímu a prosociálnímu chování člověka ke člověku. Jedním z nových směrů, který otvírá svou cestu je důraz na respekt a rovnost lidských bytostí, která je ve výchově právě tolik potřebná. Osobně si myslím, že takto lze lépe chápat i Kristova slova o lásce k bližnímu. Pokud v konkrétních případech objevíme v praxi špatné výchovné působení na děti, jehož se dopustí ve větší či menší míře každý z nás „chybujících lidí“, neznamená to, že celá společnost tuto praxi přijímá. Naopak, jasný postoj společnosti, ve které vzniká mnoho nových linek bezpečí a různých hnutí na ochranu práv dětí, podobně jako postoje mnoha politických a náboženských představitelů, mluví prokazatelně pro obecné dobro dětí.

Věřím, že i má bakalářská práce přispěje svým obsahem a posvítí jako jeden z mnoha paprsků na tu správnou cestu ruku v ruce s našimi nejmenšími.

7. SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

- CAMPBELL, R.; *Potřebuji tvou lásku. Co můžeš udělat pro své dítě*. 1. vyd. Praha : Návrat, 1992, s.124. ISBN 80-85495-11-2.
- DOUGLAS, J. D a spol.; *Nový biblický slovník*. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1996, s. 1243. ISBN 80-85495-65-1.
- EXUPÉRY, A.; *Malý princ*. 5. vyd. Praha : Albatros, 1972, s. 93. ISBN neuvedeno.
- HELUS, Z.; *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004, s.228. ISBN 80-7178-888-0.
- KOPŘIVA, P.; NOVÁČKOVÁ, J.; NEVOLOVÁ, D.; KOPŘIVOVÁ, T. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž : Spirála, 2008, s. 286. ISBN 978-80-904030-0-0.
- MATĚJČEK, Z.; *Co děti nejvíce potřebují*. 1. vyd. Praha : Portál, 1994, s.108. ISBN 80-7178-006-5.
- MATĚJČEK, Z.; *Po dobrém nebo po zlém*. 3. vyd. Praha : Portál, 1994, s.109. ISBN
- MERTIN, V.; *Na co se ptáte. Ze zkušeností dětského psychologa*. 1. vyd. Praha : Scientia, 2004, s. 178. ISBN 80-7183-316-9.80-85282-00-3.
- PEKAŘOVÁ, L.; *Jak žít a nezbláznit se*. 1. vyd. Olomouc : Poznání, 2006, s. 200.
- PRŮCHA J.; WALTEROVÁ E.; MAREŠ J.; *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha : Portál, 2001, s.322. ISBN 80-7178-579-2.
- RAHNER, K.; VORGRIMLER, H.; *Teologický slovník*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1996, s. 426. ISBN 80-7113-088-5.
- ROGGE, J.; *Děti potřebují hranice*. 2.vyd. Praha : Portál, 2000, s.131. ISBN 80-7178-418-4.
- ROGGE, J.; *Rodiče určují hranice*. 1.vyd. Praha : Portál, 2005, s.182. ISBN 80-7178-990-9.
- SEVERE, S.; *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007, s.195. ISBN 978-80-7367-324-6.
- SILLAMY, N.; *Psychologický slovník*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1998, s. 246. ISBN 80-244-0249-1.
- VALIŠOVÁ, A.; *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2008, s. 141. ISBN 978-80-247-2282-5.
- WEBER, H.; *Všeobecná morální teologie*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1998, s. 366. ISBN 80-7021-292-6.

Německá biskupská konference; *Život z víry*. 2. vyd. České Budějovice : Teologická fakulta JCU, 2005, s.353. ISBN 80-7040-809-X.

Bible. 3. vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-8-X.

Tabulka 1 / 1 A (z nevěřících rodin)

-	odměny i tresty ve výchově v dětství	trest v předškolním období	největší trest v dětství	emoce při něm prožívané
1	více tresty než od.	držení vařečky na rukách klečení na hrachu	výprask	vzteky, strach
2	více tresty než od.	klečení	klečení	vzteky
3	ano	přiměřený výprask 1-2 rány na zadek	výprask	vzteky
4	více odměny než tr.	nepamatuji	stanovení návratu z plesu, či jiné aktivity, nesvoboda v rozhodování	lítost, nedůvěra,
5	více odměny než tr.	ne	pohlavek	vzteky
6	více odměny než tr.	ne	nepamatuji	
7	ano	výprask	výprask	vzteky
8	ano	ne	klečení ve sklepě hodinu potmě	strach
9	více odměny než tr.	smutní rodiče, nebavili se se mnou	jeden pohlavek	velký smutek beznaděj
10	více odměny než tr.	ne		
11	více odměny než tr.	facka od učitelky MŠ	tuto facku	lítost, byla to moje oblíbená učitelka
12	více odměny než tr.	ne	nepamatuji si žádný	
13	ano	ne	asi pohlavek	smála jsem se
14	více odměny než tr.	ne	facka kvůli neuklizenému pokoji	vzteky, vzdor
15	více odměny než tr.	ne	zákaz jít ven	bezmoc, vzteky, lítost
16	ano	ne	jedna facka	vzteky
17	více tresty než od.	přerovnávání dřeva	výprask, po kterém zůstaly modřiny	nenáviděla jsem otce
18	více odměny než tr.	nedostala jsem celý den nejíst, protože jsem k večeři nesnědla tlusté maso	viz. bod 4	zle od žaludku
19	ano	zákaz TV		
20	více odměny než tr.	práce (umýt vrata)	výprask (po půlhodině řevu)	šok, nenávisť nespravedlnost

Vyhodnocení:

11 x více odměny než tresty	10 x nepamatuji si 2 x klečení	6 x pohlavek, facka 5 x výprask	8 x vzteky 3 x lítost
6 x ano	2 x výprask	2 x klečení	2 x strach
3 x více tresty	1 x facka	2 x nepamatuji si	2 x nenávisť
	2 x práce zákaz TV, zákaz jídla držení vařečky, smutní rodiče	zákaz jídla, jít ven nařízený návrat z plesu 2 x nevyplněno	nedůvěra velký smutek beznaděj, bezmoc vzdor, šok, smích nespravedlnost nevolnost od žaludku 3 x nevyplněno

Tabulka 1 / 2 A (z nevěřících rodin)

-	byl spravedlivý	nejběžnější trest v dětství	byl tento trest účinný	odměna v předškolním věku
1	ne (měla jej dostat sestra)	facka	ano, nechtěla jsem naštvat tátu	plyšák
2	ano	klečení	ano	pochvala, ocenění
3	ano (vždy po přišel po varování)	výprask	ano (už se důvod neopakoval)	pochvala, drobnost
4	nespravedlnost	zákaz, odepření zábavy	ne, ale chápu to	nevzpomínám
5	ano	žádný		pochvala
6		nebyl trestán		časopis Čtyřlístek
7	byl (výchovní efekt)	nevím		nevzpomínám
8	byl (podruhé už to člověk neudělá)	výprask	ano (do života)	cesta úzkokolejkou
9	nebyl	smutní rodiče	byl, nechtěla jsem je rmoutit, chtěla jsem, aby se smáli bavili se mnou	sladkosti, dobroty
10		zákaz chození ven zákaz TV	na chvíli ano, chodila jsem ráda ven	nevzpomínám
11	ne, nebyl adekvátní	ošklivý pohled	ano, hned jsem věděla, že ie něco špatně	jahody s cukrem
12		plácnutí přes ruku, zadek	ano, okamžitě řešil situaci nikdy nebyl nepřiměřený	nevzpomínám
13	ano, blbly jsme se sestrou	vynadání		nevzpomínám
14	ano	nepamatuji se		koupě hračky, výlet
15	tenkrát nespravedlivý, dnes nemohu posoudit	"zaracha"	víc jsem se učila	šla jsem na pout'
16	nebyl	pouze tu jednu facku	nebyl	radost a spokojenost rodičů
17	nespravedlivý, zbytečně přísný- zapomněla jsem nakoupit	výprask, zákaz jít ven	ne, dělala jsem vše schválně, zatvrdila jsem se	ne
18	nebyl, ostatní maso jsem snědla, nechala jsem jen ten tuk	nepamatuju se		ne
19	byl spravedlivý	zákaz TV	byl účinný	
20	ne, stalo se to nedopatřením	dlouhé kázání, zákaz něčeho	ne, byla jsem poslušné dítě po tomto jsem se vzepřela	nějaká sladkost

Tabulka 1 / 3 A (z nevěřících rodin)

-	největší odměna v dětství	emoce při ní prožívané	jiné oblíbené odměny	potěší vás i nyní
1	celé prázdniny u babičky	radost	sladkosti	ne
2	peníze za vysvědčení ocenění	radost spokojenost		ano
3	ne odměny, pouze dárky k narozeninám	dobrý pocit		ano
4	nevím		pochvalu, úctu	ano
5	pochvalu za úklid	radost	dárek	ano
6	nepamatuju si			
7	odměny nepamatuju, pouze dárky z Vánoc		jakýkoli nadstandard	ano
8	motorku - za to, že jsem!	krásné	všechny - bylo jich dost	ano
9	kolo (za vysvědčení)	krásné zadostiučinění	výlet	ano
10	kolo (za vysvědčení)	radost		ano
11	pohodové dětství - jako velká odměna na celý život		pochvala, pohlazení, radost rodičů	ano
12	radost z různých soutěží, kterých jsem se účastnila	radost, hrdost na svůj výkon	drobnosti, sladkosti, knihy	ano
13				ano
14	nevím			ano
15	pomohla jsem rodičům na zahradě a mohla jít s nimi na pout'	štěstí, radost, lásku	sladkosti, pochvala	ano
16	nevím			
17	nepamatuji se		přála jsem si dostat dort	ano
18	nepamatuji se			
19				
20	spíš než věc to byla pochvala	spokojenost, že na mě jsou hrdí	pochvalu	ano

Vyhodnocení:

6 x nevím, nepamatuji si	6 x radost	4 x sladkosti	15 x ano
2 x kolo za vysvědčení	2 x spokojenost	4 x pochvala	1 x ne
2x dárky k narozeninám, k Vánocům	2 x krásné hrdost, štěstí, láska	3x materiální (dárek, knihy, drobnosti	4 x nevyplněno
3 x pochvala, ocenění	zadostiučinění	úctu, pohlazení, radost rodičů	
motorka	dobrý pocit	jakýkoli nadstandard	
peníze	10 x nevyplněno	všechny - bylo jich dost	
prázdniny u babičky		8 x nevyplněno	
návštěva pouti			
radost ze soutěží			
pohodové dětství			
2x nevyplněno			

Tabulka 1 / 1 B (z nevěřících
rodin)

	počet a věk vašich dětí	požíváte odměny i tresty	lze bez od. a tr.	litovaný trest	víte, zač byl	víte oblíb. od. dítěte	víte obávaný trest dítěte
1	3 (10,16,20)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
2	2 (24, 21)	více odměny než tr.	ano	ano	ano	ano	ano
3	1 (6)	ano	ne	ano	ano	ano	ano
4	2 (18, 16)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	ne
5	2 (15,11)	více odměny než tr.	ano	ano	ano	ano	ano
6	2 (3,6)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
7	nemám						
8	žádné						
9	4 (20;7;6;1,5)	více odměny než tr.	ne	asi ne		ano	ano
10	3 (10,6,5)	ano	ne	ano	ano	ano	ano
11	1 (17)	více odměny než tr.	ne	nevím		ano	ano
12	1 (13)	více odměny než tr.	ne	ne		ano	ano
13	1 (19)	ano	ano	ano	ano	ano	ano
14	1 (10)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
15	3 (19,17,8)	více odměny než tr.	ne		ano	ano	ano
16	žádné	ano	ano	ano	ne	ano	ano
17	2 (8,11)	více odměn než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
18	2 (10,14)		ano				
19	2 (18,21)	ano	ano	ano	ano	ano	ano
20	3 (8,6,1)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	neobávají se

Vyhodnocení:

5 x 1 dítě	12 x více odměny	12 x ne	13 x ano	12 x ano	17 x ano	15 x ano
7 x 2 děti	než tresty	6 x ano	2 x ne	1 x ne	3 x nevy-	1 x nevím
4 x 3 děti	5 x ano, odměny	2 x nevy-	1 x nevím	7 x nevy-	plněno	1 x neobávají
1 x 4 děti	i tresty	plněno	4 x nevy-	plněno		se
3 x žádné děti	3 x nevyplněno		plněno			3 x nevyplněno
Z toho:						
4 x předškolní věk						

Tabulka 1 / 2 B (z nevěřících rodin)

-	hrozíte dítěti trestem	potrestáte jej tak	má nyní slíbeno	splníte tento slib	nejběžnější trest	nejčastější odměna
1	ne		ano	ano	zákaz PC, zákaz vodit kamarády domů,	momentální radost
2	ne		ne		už žádný	
3	ano	ano	ne		přirozený důsledek, zákaz TV (večerníčka)	hezký zážitek, nemateriálně, ocenění
4	ano někdy	ne	ne		již není třeba	pochvala, drobné dárčky (výjimečně)
5	ne		ne		zákaz	pochvala, pohlazení
6	ano	ano	ne		zákaz TV	výlety, lyžování, jízda na kole
7						
8						
9	ano	ano	ne		neusmívám se na něho	"totální" pozorností pomazlením, někdy cukrárnou
10	ano	ano	ne		zákaz vycházek	slovní pochvala
11	nemusím,	ano, když dohodu neplní	ne		domluva	pochvala
12	ano máme dohodu	ano	ano	ano	zákaz či omezení PC	nanukový dort, kino, bazén, společné chvíle
13	ano	nevím	ne		seberu kapesné	vše, co udělá radost peníze, oblečení, kultura společně uvařený oběd
14	ano	ano	ne		zákaz PC, TV	koupě dárku, kino společný večer
15	ne		ne		verbální vyjádření nesouhlasu	ocenění - nahlas
16	ano	ano	ne		náprava toho, co udělal, zákaz oblíbené činnosti	společná pochvala, pohlazení
17	ano	nevím	ano	ano	zákaz PC,	splním reálné přání
18						
19	ano	ano	ne		podle toho, co provede	podle situace
20	ne		ne		zákaz TV, práce navíc	pochvala, společná akce drobný dárek

Vyhodnocení:

11 x ano	9 x ano	14 x ne	3 x ano	9 x zákaz (TV, PC	7 x pochvala
5 x ne	2 x nevím	3 x ano	17 x nevyplněno	vycházek, návštěv, oblíbené činnosti	3 x drobný dárek
1 x nemusím, máme dohodu	1 x ne	3 x nevyplněno		práce navíc	peníze oblečení
3 x nevyplněno	8 x nevyplněno			náprava toho, co udělal	5 x nemateriální ocenění (radost, hezký zážitek společný večer, akce)
				verbální nesouhlas, domluva	3 x návštěva kina, bazénu výlet a sporty
				neusmívám se na něho	3 x pohlazení či pomazlení
				sebrání kapesného podle míry provinění	"totální pozornost" splnění reálného přání
				3 x nevyplněno	záleží na situaci
					4 x nevyplněno

Tabulka 1 / 3 B (z nevěřících rodin)

	výjimečný trest a výjimečná odměna	prostor pro vlastní názory, dodatky, připomínky a zkušenosti týkající se tématu
1	trest ne, raději jiné řešení odměna např. společná dovolená	nevyhrožovat trestem, předem vysvětlit pravidla - jejich porušení je důsledek
2	trest - tělesný, odměna peníze	
3	nepřiměřený trest nebo za něco velmi vážného, nadstandartní odměna	všeho s mírou, adekvátně, srozumitelně pro dítě
4	nic si nepředstavuji	největší odměnou je pochvala, chválit, chválit, chválit. Trest - odepření něčeho milého (TV), u malých dětí fyzický trest
5	odměna - splnění nejtajnějšího a nejžádanějšího přání trest - nevím	
6	trest - výrazné omezení oblíbených aktivit odměna - veliký dar (např. nové kolo)	výchova dětí je často spojená s určitými formami vydírání
7		ohýbat proutek dokud je malý, nechat nabít "čumáček" má taky něco do sebe
8		dostačují zkušenosti, tresty musí být, jinak dítě zvládne odměnu je to, co si dítě bude pamatovat a hlavně za co
9	událost, na kterou si má rodič udělat čas při trestu na vysvětlení při odměně na společné prožití	nerada trestám, někdy je těžké vymyslet jak..., předškoláci asi častěji (i z bezpeč. hlediska - přes ruku, na zadaček), nyní trestů ubylo, více o tom mluvíme
10	trest - fyzický nářez, odměna - výlet někde na vytažené místo (kamkoli)	Od. a tr. Jsou důležité, člověk musí vědět, že když něco špatného provede, následuje trest a naopak za dobrou práci (chování) by měla přijít odměna nebo pochvala.
11	výjimečný vjem a pocit - kladný, záporný, který zůstane v paměti navždy	Burianův výrok: "přiměřeně, přiměřeně". Lepší je kladná motivace, pozitivní přístup, klid, pohoda, ale každá mince má i svůj rub
12	tělesný trest nebo dlouhodobý trest, zákaz něčeho velmi oblíbeného	Tresty ano, ale přiměřené, adresné, řešící okamžitou situaci, ne odložené, a důsledně dodržovat. Odměny motivující, ale nepodbízející, dítě si nekupujeme
13	nevím	
14	větší než běžné tresty a odměny	Zkušenost: počkat, až mě přejde vztek, abych trest nepřehnala, nepřehánět odměny za "běžné věci", ale nezapomenout pochválit, uznání.
15	větší potrestání - např. při šikanování, ubližování druhým, atd. Odměna za velké úsilí a snahu, to je nutno odměnit i větším dárkem	Je lépe verbálně vyjádřit, co se mi líbí a nelíbí, co očekávám, co je nutné udělat, atd., používat efektivní komunikaci
16	Vše co se odchyluje od standardu, za něco mimořádného	
17	Odměna- splnění velkého snu Trest - nevím, co se může v budoucnu přihodit	Měla jsem divné dětství, takže odměnu a pohazení považuji za velmi důležité
18		
19		Škoda rány, který padne vedle.
20	důsledek "výjimečného" chování nebo výkonu, k trestu snad nedojde, odměna co si dítě nejvíc přeje	Nechtěla jsem používat tělesné tresty, ale u J. Dobsona jsem se dozvěděla, jak je používat a proč. Pokud se používají správně, jsou účinné. Ještě lepší je předcházet jim důslednou, přísnou, ale láskyplnou výchovou. To se nám osvědčilo nejvíce. Individualní přístup vzhledem k temperamentu.

Tabulka 2 / 1 A (z věřících, ale nepraktikujících rodin)

	odměny i tresty ve výchově v dětství	trest v předškolním období	největší trest v dětství	emoce při něm prožívané
1	ano	ne	spíše domluvou	
2	více odměny než tr.	ne	klečení u zdi	naštvaní, pak jsme vymýšleli se sourozenci opičky
3	ano	zákaz vstupu do určitých prostor	asi výprask, je to dávno	stud
4	více odměny než tr.	ne	výprask vařečkou od táty (3. Třída)	lítost
5	více odměny než tr.	ne	pohlavek	smíšené
6	více odměny než tr.	výprask páskem	výprask	vztek
7	více odměny než tr.	ne	tělesný trest - páskem	záporné
8	ano	ne	domácí vězení	úzkost, vztek
9	ano	nevím	výprask vařečkou na holou	vztek stud
10	ano	ne		
11	více odměny než tr.	ne	asi 5x plácnuto bačkorou na zadek (v 11 - 12 letech)	úlevu
12	více odměny než tr.	klečení v koutě koupelny, když jsme se setrou dělaly nepořádek	klečení	legrace (naši byli fajn)
13	ano	ne	velký výprask	zatvrzelost
14	ano	zákaz vycházek, fyzický trest	že nemůžu jít s ostatními na "čarodějnice"	ukřivdénost, vztek lítost
15	více odměny než tr.	zákaz vycházek, TV	výprask	ponížení, bezmoc
16	ano	ne		
17	více tresty než od.	výprask velikonoční pomlázkou	fyzický	smutek, beznaděj,
18	více odměny než tr.	klečení	jít brzy spát, když ještě svítilo sluníčko	vztek
19	ano	ne		
20	ano	domácí vězení	vařečka na těle	zlost
21	více odměn než tr.	ne		
22	ano	zákaz sledování Večerníčka nepřečtení večerní pohádky	asi nějaký tělesný trest od maminky, když jsme se s bráchou prali	vztek, bolest

Vyhodnocení:

	10 x více odměny než tresty	5 x zákaz (vycházek, TV večerních pohádek)	12 x výprask či tělesný trest	6 x vztek 2 x lítost
	1 x více tresty než odměny	2 x výprask 2 x klečení	3 x zákaz (domácí vězení)	2 x stud
	11 x ano	13 x nevzpomínám si, nevím	domluva 3 x nevyplněno	naštvaní, zlost úzkost, smutek, bolest, ponížení, bezmoc, beznaděj
				zatvrzelost, ponížení negativní úlevu
				legraci, smíšené 3 x nevyplněno

Tabulka 2 / 2 A (z věřících, ale nepraktikujících rodin)

	byl spravedlivý	nejběžnější trest v dětství	byl tento trest účinný	odměna v předškolním věku
1	nepřiměřený	domluva	ano, přesvědčil jsem se, že mají rodiče pravdu	koloběžka, stavebnice
2	ano, děsně jsme vyváděli, potřebovali jsme zklidnit	přírozené důsledky, zašití a vyprání oblečení	byl, začala jsem si vážit ptávr matky a věcí	pochvala od mamky za činnost, jež nechtěla dělat mladší sestra
3	nespravedlnost,	výprask	asi ano - zamyšlení	určitě nákup nějaké věci
4	ano, lhala jsem	výhrůžka, že budeme muset v létě na tábor	ano, všichni 3 sourozenci jsme se zklidnili, aby mamka výhrůžku nesplnila	pochvala
5	ano	žádný		ne
6	ne	zákazy	ano, plnění daných povinností	plyšový pes
7	spravedlivý, ale krutý	rodiče se mnou nemluvili	ano, bála jsem se chybovat	koupě malé panenky
8	ne	pokárání	nebyl	ne
9	stačila by půlka	"kázání"	nebyl	panenku
10		pár přes zadek	ne	asi nějaká sladkost
11	ano, lhala jsem	facku, zákaz TV	byl, tělesné tresty nebyly tak časté a TV byla oblíbená	kolo, brusle, kočárek, kino, cukrárna
12	ano, spravedlivá	vynadání	neúčinné, v pubertě jsme raději lhaly	jela jsem s mamkou do plavečáku
13	částečně, obavy rodičů ze špatné společnosti	metla na kredenci	ano, rychlá reakce na zlobení	ne
14	jak kdy	zákaz vycházek	asi ano	kapesné, dárky
15	nebyl, nikoho nezajímali okolnosti	vynadání	ano, ukazoval mi mantinely	dostala jsem panenku za pobyt v nemocnici
16				ne
17	nespravedlnost, nebyl adekvátní	zákaz TV	ano, TV bylo v době mého dětství jedna z mála forem domácího kulturního využití	pochvala, dárky
18	ne, protože ostatní děti byly ještě venku	pohlavek	byl, protože příště jsem si to rozmyslela	zmrzlina a štetíčko za korunu
19				ne
20	nebyl spravedlivý	zákaz vycházení z domu	nebyl účinný	kolo za vysvědčení
21				ne
22	ano, musela radikálně zasáhnout - bylo to pro nás nebezpečné domlouvat by nepomohlo)	zákaz sledování Večerníčka	ano, byl na Večerníček jsme se moc těšili	ne

Vyhodnocení:

8 x ne	5 x slovní (vynadání, domluva, pokárání)	11 x ano byl účinný	11 x materiální (kolo, hračka, dárek, drobnost)
7 x ano		2 x asi ano	
3 x něco mezi ano a ne	6 x zákaz	5 x ne byl účinný	
4 x nevyplněno	3 x tělesný trest (pohlavek, výprask, facka)	4 x nevyplněno	3 x pochvala
	2 x vynadání		návštěva kina, cukrárny, plavečáku, aj.
	přírozené důsledky, nemluvení s dítětem		7 x nevzpomínám si
	3 x nevyplněno		

Tabulka 2 / 3 A (z věřících, ale nepraktikujících rodin)

	nějvětší odměna v dětství	emoce při ní prožívané	jiné oblíbené odměny	potěší vás i nyní
1	nové kolo, brusle vzduchovka	radost	s dědečkem na pout' (Křemešník, Porciunkule)	ano
2	slovní pochvala před ostatními	radost, že něco dokážu	povolení činnosti - být dále venku, diskotéka	ano
3	oblečení	radost	záleží na věku	ano
4	pochvala, společná dovolená u moře	radost	sladkosti	ano
5	jízdní kolo (za vysvědčení)	radost	dárek	ano
6	zlatý prstýnek za udržení se na SŠ	žádné	něco dobrého na zub	ano
7	nepamatuji si		pochvala, sladkost, dáreček	ano
8	zimní bundu dle svého výběru za vysvědčení	radost	dárek	ne
9	panenky, knihy k různým příležitostem, vysvědčení	radost, nadšení spokojenost	bonbony	ano
10	panenku - pláče, čůrá	velkou radost	sladkosti	ano
11	"princeznovskou" noční košili za vysvědčení	šťěstí, blaho	výlety, dovolené, čokoládu	ano
12	kytaru (za známky)	krásné, radost	sladkosti, výlety, divadlo	ano
13	kočku (nevím za co)	radost	drobné dárky	ano
14	nevím	radost	nevím	
15	kočárek pro panenky	nadšení, dlouho jsem ho chtěla	aktivity s rodiči a věci, které jsem měla ráda	ano
16				ano
17	tenisová raketa	hrdost	pochvaly, dary	ano
18	jízdní kolo za vysvědčení	velkou radost	něco dobrého	ano
19				ano
20	stále jsem dostávala odměny (věcné, pohlazení, úsměvy) u nás italský temperament	radost, potěšení, láska k rodičům	to pohlazení, úsměvy	ano
21				
22	nepamatuji si		nějaký dárek, slovní pochvala	ano

Vyhodnocení:

13 x věcné odměny (hračky, kolo, knihy, oblečení, prsten raketu, kytaru, noční košili, brusle, vzduchovka) 2 x slovní pochvala úsměvy, společná dovolená kočka 3 x nepamatuji si, nevím 3 x nevyplněno	13x radost (velká)	8 x sladkosti, dobroty	19 x ano
	2 x nadšení	6 x dárky	1 x ne
	potěšení, štěstí, blaho, spokojenost,	5 x aktivita venku, výlet	2x nevyplněno
	3 x pochvala		
	láska k rodičům, hrdost, krásné	pohlazení, úsměv záleží na věku 1	
	1 x žádné	1 x nevím	
	5 x nevyplněno	3 x nevyplněno	

Tabulka 2 / 1 B (z věřících, ale nepraktikujících rodin)

	počet a věk vašich dětí	požíváte odměny i tresty	lze bez od. a tr.	litovaný trest	víte, zač byl	víte jakou oblíb. od.	víte obáva- vaný trest
1	1 vlastní (27) 3 nevlastní (37-44)	ano	ne	snažil jsem se vyhnout extrémům			
2	žádné	více od. než tr.	ne	ano	ano		
3	2 (12,14)	ano	ano, pochvala důležitá	ano, jen chvíli		ano	ano
4	2 (15,20)	ne	ne	ne		ano	ne
5	2 (15,12)	více od. než tr.	ano, pochvala důležitá	ano	ano	ano	ano
6	1 (10)	ne	ano	ano	ne	ano	ano
7	2 (3,6)	více od. než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
8	2 (9,16)	ano	ne	ano	ano	ano	ano
9	2 (18,21)	více od. než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
10	bez dětí						
11	2 (7,11)	více od. než tr.	nereálná, ale možná	ne		ano	
12	2 (15,6)	více od. než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
13	2 dospělé a vnoučata	více od. než tr.	ne	ano	ano	ano	ne
14	4 (19,18,11,5)	ano	ne	ano	ano	ano	ano
15	žádné	ano	ano				
16	2 (15,18)	ne	pouze bez trestů	ne		ano	ne
17	2 (15,12)	ano	ne	ano	ano	ano	ano
18	2 (22,17)	více od. než tr.	pouze bez trestů	ne		ano	ano
19	2 (15,12)	ano	ne	ano	ano		ano
20	3 (22,28,33)	ano	ne	ano	ano	ano	ne
21	2 (8,10)	ne	ano	ano	ano	ano	ano
22	4 (9;5,5;4;0,5)	více od. než tr.	ne	ano	ano	ano	ano

Vyhodnocení:

	1 x 1 dítě	10 x více odměny	14 x ne	15 x ano	13 x ano	17 x ano	13 x ano
	14 x 2 děti		2 x ano	4 x ne	1 x ne	5 x nevy- plněno	4 x ne
	1 x 3 děti	8 x ano	2 x ano	snažil jsem se vyhnout extrémům	8 x nevy- plněno		5 x nevy- plněno
	3 x 4 děti z toho	3 x ne	pochvala důležitá				
	3 x žádné děti	1 x nevyplněno					
			2 x pouze bez tr. nereálná, ale možná	2 x nevy- plněno			
	Z toho: 3 x předškolní věk		1 x nevyplněno				

Tabulka 2 / 2 B (z věřících, ale nepraktikujících rodin)

	hrozíte trestem	potrestáte jej tak	má nyní slíbeno	splníte tento slib	nejběžnější trest	nejčastější odměna
1	ano - do určitého věku	ano	ne - již je dospělé		není potřeba	
2						
3	ano	ano	ano	ano	zákaz určité věci, občas výprask	sladkosti, oblečení
4	ne		ne			pochvala, společná dovolená
5	ne		ne		zákaz	pochvalu
6	ne		ne		výjimečně zákaz	pochvala, maličkost
7	ano	ano	ne		zákaz TV	společný výlet, prožitek
8	ano	ano	ne		slovní pokárání	pochvala
9	ano	ano	ne		ústní	něco dobrého, oblečení
10						
11	ne		ne		snažím se vysvětlovat, co je špatně, pomoci dítěti na to přijít	něco pro radost
12	ano	ne	ano	ano	vynadání	výlet, hezké oblečení, sladkosti
13	ne		ne		na zadek, zákaz TV apod.	pochvala, mlsání
14	ano	nevím, jak kdy	ano	ano	zákaz vycházek, PC	kapesným, dárečky
15						
16	ano	ne	ano	ano	žádný	dceru oblečením, syna - dobrým jídlem
17	ano	ano (někdy)	ne		zákaz PC či TV	pochvala, dárky, finanční odměna
18	ne	ne	ne		zákaz TV,	nákup pěkného oblečení
19	ano	nevím	ano	ano	zákaz PC, TV	pochvala, dárek
20	ne	ne	ano	ne	v současnosti rozhovorem	již jsou velké, odměna je, že jsme spolu v pořádku
21	ano	ne	ano	ano	zákaz TV	nějaká drobnost
22	ano	ano	ne		většinou stačí říct: pokud neuděláš, tak...) k samotnému trestu ani nedojde	ne materiálně, duchovně (více času si pro ně najdu, čteme, hrajeme, aj.)

Vyhodnocení:

	12 x ano	6 x ano	7 x ano	6 x ano	10 x zákaz (TV, PC, vycházek)	10 x věcná odměna (dárek, drobnost, oděv, finance)
	7 x ne	1x ano někdy	12 x ne	1 x ne		
	3 x nevyplněno	5 x ne	3 x nevyplněno	15 x nevyplněno	4 x ústně (pokárání, vysvětlování, rozhovor)	7 x pochvala
		2 x nevím			2 x tělesný trest (výprask, na zadek)	5 x společná chvíle, čas na sebe, dovolená
		8 x nevypl.			1 x vyhrožování	3 x sladkost, dobré jídlo
					2 x žádný, není potřeba	4 x nevyplněno
					4 x nevyplněno	

Tabulka 2 / 3 B (z věřících, ale nepraktikujících rodin)

-	výjimečný trest a výjimečná odměna	prostor pro vlastní názory, dodatky, zkušenosti a vyjádření
		týkající se tématu
1	výjimečný trest uděluje justiční orgán	Důležitý je individuální přístup vzhledem k povaze dítěte (od domluvy až po tělesné tresty).
2	odměna - něco slavnostního návštěva divadla,... trest - oprávněný jednorázový	Pro někoho je trest to, že se na něj zle podívají, jiného nepotrestá ani to, že ho vyčleníme ze společnosti. Je to otázka hranic.
3	záleží na souvislostech	
4	výjimečný a krutý trest určité narušuje duševní stav dítěte, výjimečnou odměnu si bude dítě pamatovat až do dospělosti	Dítě se má často chválit, neodměňovat za výsledky ve škole a za pomoc v domácnosti (nepočítám společnou večeři na konci školního roku). Fyzický trest - plácnutí přes zadek považuji za účinný v batolecím věku, později podporuje vzdor vůči rodičům. Důležitá je přirozená autorita a vlastní příklad, k tomu stanovené mantinely.
5	výjimečný trest - raději ne, odměna - společně strávená dovolená v Řecku	
6	nerozlišuji výjimečnost, buď trest nebo pochvala	Nesnáším tresty, snažím se jich vyvarovat, když někdy přestřelím, poté se s tím sama se sebou vyrovnávám. Využívám spíše důsledky, nemám ráda ani odměny za něco (vysvědčení, apod.), spíše pochvala, ocenění
7	výrazné omezení oblíbených aktivit dar - např. nové sport. vybavení, freestyle kolo	Díky výchově vlastních dětí jsem se stala tolerantnější. I já se musím stále učit, i děti své rodiče učí, díky svým dětem znovu objevuji náš svět.
8	výjimečný trest - výprask, domácí vězení výjimečná odměna - dárek	
9	nevím	správně odhadnout kdy a za co, jakým způsobem
10		
11		Ráda bych předcházela užití pojmů odměny a trestu v situacích, které jsou běžné v životě.
12	výj. trest - nepřízeň matky výj. odměna - společná dovolená	Odměny a tresty jsou při výchově důležité, je potřeba vyváženosti a hlavně lásky, pohoda, klid a důslednost.
13	nemám představu	Trpělivost, laskavost, důslednost.
14	výjimečná odměna za to, když udělá něco navíc, co nemusí, sám od sebe	Jsou důležité, aby dítě vědělo, že mu vše neprojde, je chváleno za něco pěkného, dobře odvedenou práci.
15	něco, co je spojeno s výjimečnou událostí	Nepodporuji ani neuznávám tělesné tresty, ale tresty úměrné a přiměřené jsou občas na místě (zákazy).
16	výjimečný trest - opravdu krutý výjimečná odměna - něco supr, nej...	Tresty nepoužívám, protože nejsem důsledná, a když na mne dítě udělá smutné oči, tak trest zruším. Odměny používám ráda - baví mě to i to bohužel používám jako motivaci.
17	to, co se vymyká standardu (něco neobvyklého)	Fyzický trest pouze při ohrožení života svého či druhých a to pouze do předškolního období. Důležitý nástroj pro zpevnění žádoucího chování.
18	nevím	Dítěti stačí i pohlazení, pokud citově strádá, za pomazlení udělá cokoli, tresty podle mne nejsou nutné, vše se dá domluvit, nikdy jsem nepoužívala tělesné tresty a dospívání obou synů proběhlo v klidu.
19		
20		Nedokážu a odsuzuji přísný trest.
21	nevím	Trest i odměna musí být ve výchově dána.
22	Neumím si představit ve výchově výjimečný trest ani odměnu	Lépe více odměňovat než trestat, vždy musí být jasné za co trest a za co odměna (vždy spravedlivé), trest pokud možno ihned.

Tabulka 3 / 1 A (z věřících rodin)

	odměny i tresty ve výchově v dětství	trest v předškolním období	největší trest v dětství	emoce při něm prožívané
1	ano	ne	nepamatuji si	
2	více odměny než tr.	nepůjdeš od stolu, dokud to nesníš	jediná facka od táty	lítost
3	ne	ne	žádný trest mi neutkvěl v paměti	
4	více odměny než tr.	výprask, někdy spíš poplácání	výprask (velmi zřídka)	naštvaní, zlost, vztek
5	více tresty než od.	vyndávání mincí ze suchého záchodu, kam mi spadly	výprask páskem, při kterém jsem se počůrala	
6	více odměny než tr.	ne	zákaz letního tábora	smutek, nespravedlnost
7	více odměny než tr.	pohlavek, na zadek	pohlavek, rána na zadek	naštvaní, nafouknutí
8	ano	zákaz Večerníčka a pohádek	zákaz Večerníčka a pohádek, občas tělesný trest	lítost, hněv
9	více tresty než od.	ne	výprasky	spravedlnost křivdu
10	více tresty než od.	ne	nevím, který byl největší	
11	více odměny než tr.	ne		

Vyhodnocení:

5 x více od. než tr.	6 x ne	6 x tělesný trest (facka, výprask, pohlavek)	2 x lítost
3 x více tr. než od.	2 x tělesný trest (pohlavek, výprask)	2 x zákaz (TV a pohádek, letního tábora)	2 x naštvaní
2 x ano	2 x zákaz (Večerníčka, odchodu od stolu)	3 x nevím, nepamatuji si	hněv, zlost, vztek
1 x ne	1 x náprava "prací"	1 x nevyplněno	naštvání, smutek
			křivda,
			spravedlnost
			nespravedlnost
			4 x nevyplněno

Tabulka 3 / 2 A (z věřících rodin)

	byl spravedlivý	nejběžnější trest v dětství	byl tento trest účinný	odměna v předškolním věku
1		pokárání, pohlavek	byl	ne
2	byl, zasloužila jsem si ji	nepůjdeš od stolu, dokud to nedojíš	nebyl, dodnes některá jídla nejím	pohlazení, pomazlení, úcta, uznání
3				ne
4	asi ano - rodiče nevěděli jak jinak docílit nápravy	zákaz Večerníčka, utírání nádobí	ne	
5	ano, měli strach, že jsem se utopila - přišla jsem pozdě mohl být mírnější	výprask, křičení	ano, mladý proutek se má ohýbat	nepamatuji se
6	dnes vidím, že byl spravedlivý	zvýšený hlas otce	ano, měla jsem z otce velký respekt	ocenění rodičů, že jsem šikovná
7	ano, porušila jsem pravidla	vynadání	ano, nelíbilo se mi, když někdo křičel	nová hračka, sladkost
8	ano, věděla jsem, že když něco nesplním, nedodržím, bude následovat trest	zákaz Večerníčka, pohlavek	jak kdy, u TV ano, málo jsem se dívali, byla to pro mne vzácnost	ne
9	ano, ublížil jsem bráchovi ano, za zapomenutí	tělesné tresty	částečně byly	ne
10		výprask		ne
11		pohlavek		ne

Vyhodnocení:

6 x ano	6 x tělesný trest	3 x ano byl	3 x slovní (ocenění,
1 x asi ano	(pohlavek, výprask)	2 x ne nebyl	uznání)
4 x nevyplněno	4 x slovní (pokárání,	2 x jak kdy, částečně	pohlazení, pomazlení
	křičení, zvýšený hlas, vynadání)	4 x nevyplněno	nová hračka
	3 x zákaz (TV, odchodu od stolu)		sladkost
	1 x práce		7 x nepamatuji si
			2 x nevyplněno

Tabulka 3 / 3 A (z věřících rodin)

	nějbvětší odměna v dětství	emoce při ní prožívané	jiné oblíbené odměny	potěší vás i nyní
1	kytaru, kino	radost, lítost- že neumím hrát		ano
2	lásku, naši jsou úžasní	lásku, bezpečí	sladkosti	ano
3				ano
4	nové kolo (za vysvědčení s jedničkama)	radost, euforie	spát u babičky	ano
5	kolo, brusle (šlajfký)	šťěstí, že mohu jezdit	s kámoškou jít ven, s tetou na dovolenou na sv. Hostýn	
6	nebyly to materiální odměny přece ano, velká mísa jahod za vysvědčení	užasná radost, milovala jsem jahody, byla to pro mě vzácnost	pochvalu	ano
7	panenku a kočárek	radost, nadšení	pochvala od rodičů	ano
8	nepamatuju se		slovní pochvalu, povzbuzení, dáreček	ano
9				
10				
11	nevím			

Vyhodnocení:

4 x věcné odměny (kytara, kolo, brusle, hračky)	4 x radost	3 x pochvala	7 x ano
2 x prožitek (kino, láskyplná atmosféra)	euforie, štěstí nadšení, lásku, bezpečí	2 x pobyt mimo domov (prožitek s někým jiným)	4 x nevypl.
1 x dobrota (mísa jahod)	lítost (neumí hrát)	dáreček, sladkosti	
2 x nepamatuji se, nevím	5 x nevyplněno	5 x nevyplněno	
3 x nevyplněno			

Tabulka 3 / 1 B (z věřících rodin)

	počet a věk vašich dětí	požíváte odměny i tresty	lze bez od. a tr.	litovaný trest	víte, zač byl udělen	znáte obl. odměnu	znáte obá- vaný trest
1	4 (16,15,11,8)	ano	ne	ano	ano	ano	ano
2	nemám	více odměny než tr.	ano i ne	ano			
3	nemám	ano (ale odměny jsou příjemné)					
4	2 (16,10)	odměny ne, spíše ocenění, tresty ano	ne	ano	ano	ano	ano
5	4 dospělé (27 - 45), vnoučata	ano	ano	ano	ano	ano	ano
6	5 (20,19,17,11,7)	více odměny než tr.	pouze bez tr.	ano	ano	ano	ne
7	2 (14,16)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
8	4 (9;5,5;4;0,5)	více odměny než tr.	ne	ano	ano	ano	ano
9	3 (8,6,1)	více tresty než od.	ne	ano	ano	ano	nevím
10	3 (11,8,3)	ano	ne	ne			
11	3 (11,8,3)	ano		ano	ne		ano

Vyhodnocení:

	2 x 2 děti	5 x více odměny	6 x ne	9 x ano	7 x ano	7 x ano	6 x ano
	3 x 3 děti	než tr.	1x ano	1 x ne	1 x ne	4 x nev.	1 x ne
	3 x 4 děti	5 x ano	1x ano i ne	1 x nevyp.	3 x nevypl.		1 x nevím
	1 x 5 dětí	1 x více tresty	1 x pouze bez trestů				3x nevypl.
	2 x žádné děti	než od.					
			2 x nevy- plněno				
	Z toho: 4 x předškolní věk						

Tabulka 3 / 2 B (z věřících rodin)

	hrozíte trestem	potrestáte jej tak	má nyní slíbeno	splníte tento slib	nejběžnější trest	nejčastější odměna
1	ano	ne	ne		vynadání	drobnosti, sladkosti, dárky
2						
3						
4	ano	ano	ano	ano	zákaz na PC, TV	oceňuji - projev uznání, pak plánujeme společné chvíle, většinou kino, výlet
5	ne	nevím	ano	ano	zákaz TV	výlet, návštěva bazénu, aj.
6	ne		ano	ano	zákaz TV	pochvala, úsměv, dobroty
7	ano	ne	ne	ne	pracovní tresty	dárek - oblečení
8	ano	ano	ne		zákaz něčeho oblíbeného, většinou stačí vyhrožovat	oblíbená hračka, pochvala
9	ano	ano, ale doufám, že nebude třeba	ne		plácnutí přes zadek	peníze
10	ano	ano	ne			
11	ano	ano	ne			

Vyhodnocení:

	7 x ano	5 x ano	6 x ne	3 x ano	4 x zákaz (TV, PC)	3 x dárčky, drobnosti
	2 x ne	2 x ne	3 x ano	1 x ne	1 x vynadání	2 x pochvala
	2 x nevyp.	1 x nevím	2 x nevyp.	7 x nevyp.	1 x pracovní trest	2 x sladkosti, dobroty
		3 x nevyplněno			1 x plácnutí	2 x uznání, úsměv
					4 x nevyplněno	2 x společný výlet, kino, bazén
						1 x peníze
						1 x nepřemýšlel o tom
						4 x nevyplněno

Tabulka 3 / 3 B (z věřících rodin)

	výjimečná odměna a výjimečný trest	prostor pro vlastní názor, dodatek, zkušenost či vyjádření týkající se daného tématu
1	na které si bude dotyčný pamatovat	
2		
3	výjimečný trest - největší výhrůžku, kdy už dochází všechny argumetny a možnosti (např. tělesný) výjimečná odměna - něco, co dotyčný nečeká, že by mohl dostat	Měla jsem výchovu bez odměn a trestů (na žádné si nevzpomínám), je možná, ale odměny jsou příjemné, ale také zavazující. Bez odměn a trestů je větší svoboda. V praxi MŠ jsem se setkávala s odměnou ve formě sladko- stí. Je to krátkodobá záležitost, děti si na to brzy zvyknou.
4	výjimečný trest - za závažné porušení pravidel (např. život ohrožující) výjimečné odměny - ne	Tresty se pokusit nahradit přirozenými důsledky - i já se po absolvování předmětu Efektivní komunikace o to pokouším a jde to. Občas mi ale "ulítne" trest - v emoci, pak se snažím s dětmi konzultovat a přijmout opatření. Odměny ne, jen ocenění ("mám radost", "pomohlo mi to", apod.)
5	výjimečný tr.- doživotí, odsouzení soudem - není můj případ výjimečná od. - že jsem zvládla děti vychovat dobře, jsou již dospělé	Vychovávat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.
6	výjimečný tr. bych asi nepoužívala výj. odměnou bych odměnila např. maturitu (večeře v restauraci)	
7	výjimečný tr. - porušení pravidel zákaz, domácí vězení a bez PC, odměna - dovolená	Tresty - pokud je dítě bezproblémové, žádné tresty Odměny - dělat dětem radost, být na děti slušní, s dětmi hodně mluvit a být s nimi
8	výjimečný tr. - spíše právní, ve výchově jsem se s tím nesetkala	Výchova bez trestů a odměn nejde, je lepší více odměňovat než trestat. V ideálním případě nemuset trestat vůbec, to je ale individuální - záleží zde na povaze dítěte (je-li příliš divoké, neposlušné, atd.) - občasný trest asi být musí. Hlavně musí být trest spravedlivý, dítě musí vědět, co je trestáno.
9		Nepřemýšlel jsem o tom.
10		
11		